

STATISTIKA DOHOTKA I USLOVA ŽIVOTA

2013 - 2017

STATISTIKA DOHOTKA I USLOVA ŽIVOTA

Podgorica, 2018

Izdaje: Zavod za statistiku – MONSTAT
Za izdavača: dr Gordana Radojević, direktorica
Podgorica IV Proleterske, br. 2
Tel. +382 20 230-811
E-mail: contact@monstat.org
Web Site: www.monstat.org

Koordinatori istraživanja:

Milena Vukotić
mr Ivana Ražnatović

Dizajn:

Borivoje Radulović

Prelom i štampa:

APprint

Tiraž: 150

CIP - Каталогизacija y публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-85581-60-1
COBISS.CG-ID 37316368

“Svjetska banka je pružila tehničku pomoć u pripremi podataka Ankete o dohotku i uslovima života koji su prikazani u ovoj publikaciji. Nalazi, tumačenja i zaključci izraženi u ovom dokumentu su proizvod Monstat-a i ne odražavaju nužno stav Grupe Svjetske banke, njenog odbora direktora ili vlada koje zastupaju.”

SADRŽAJ

Uvod	1
I Teorijski koncepti mjerenja siromaštva	5
II Mjerenje siromaštva u Crnoj Gori	12
2.1 ANKETA O DOHOTKU I USLOVIMA ŽIVOTA	13
<i>Uzorak</i>	15
<i>Teritorijalni obuhvat</i>	15
<i>Referentni period</i>	15
<i>Period sprovođenja istraživanja</i>	16
<i>Organizacija, priprema i sprovođenje istraživanja</i>	16
<i>Instrumenti za sprovođenje ankete</i>	17
2.2 METODOLOŠKA OBJAŠNJENJA INDIKATORA RELATIVNOG SIROMAŠTVA	18
III Indikatori istraživanja o dohotku i uslovima života građana u Crnoj Gori, 2013 - 2017. godina	24
3.1 POKAZATELJI DOHOTKA	24
3.2 POKAZATELJI RIZIKA OD SIROMAŠTVA I NEJEDNAKOSTI	28
3.3 POKAZATELJI MATERIJALNE DEPRIVACIJE I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI	40
IV Međunarodno poređenje pokazatelja rizika od siromaštva, nejednakosti i socijalne isključenosti, 2013 - 2017. godina	45
V Apsolutno siromaštvo u Crnoj Gori	51
5.1 INDIKATORI APSOLUTNOG SIROMAŠTVA U CRNOJ GORI	51
<i>Mjere siromaštva</i>	53
<i>Mjere nejednakosti</i>	54
Literatura	57

UVOD

Publikacija „Statistika dohotka i uslova života“ ima za cilj da pruži uvid u podatke o nejednakosti životnog standarda i uslova života građana Crne Gore, uz detaljan osvrt na korišćene metodološke koncepte, široj javnosti Crne Gore. Ova publikacija rezultat je uspješne realizacije najvećeg evropskog istraživanja u oblasti socijalnih statistika.

Zavod za statistiku je otpočeo sa realizacijom istraživanja o dohotku i uslovima života 2013. godine, a u publikaciji su prezentovani podaci za period 2013 - 2017. Realizaciju najvećeg longitudinalnog istraživanja¹ u Crnoj Gori, podražali su i naši međunarodni partneri, Evropska komisija, Eurostat, Svjetska banka i UNICEF, koji su svojom kontinuiranom podrškom kroz značajne projekte i ekspertize, omogućili realizaciju ovog istraživanja koje je u potpunosti usaglašeno sa međunarodnim standardima što je i strateški cilj Zavoda za statistiku.

Podaci su dobijeni realizacijom prvog longitudinalnog istraživanja, koje se u Evropskoj uniji smatra najrelevantnijim izvorom podataka kada je u pitanju relativno siromaštvo, nejednakost i uslovi života, a čijom je realizacijom omogućen visok nivo kvaliteta i međunarodna uporedivost sa zemljama članicama EU kao i kandidatima, a u cilju formiranja relevantne baze podataka za donošenje socijalnih politika.

Cilj publikacije je, osim prezentovanja podataka, da pruži potpuni uvid u metodologiju mjerenja relativnog siromaštva i uslova života, kao i da objasni razlike između dva koncepta mjerenja siromaštva koji se primjenjuju u zvaničnoj statistici (apsolutnog i relativnog). Na ovaj način omogućeno je širokoj grupi korisnika da ispravno razumiju i upotrebljavaju podatke, koji će, sigurni smo, biti važan izvor podataka za akademsku zajednicu, donosiocje politika i zainteresovanu javnost a u cilju daljeg stručnog, naučnog i socijalnog razvoja države.

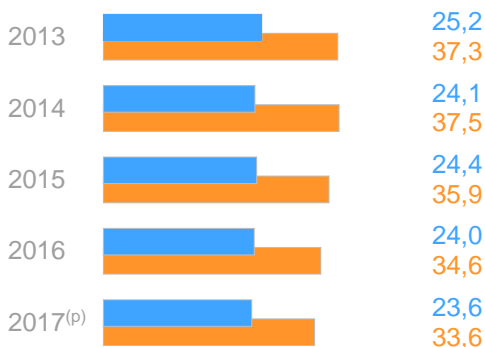
Zahvalnost za izradu ove publikacije prevashodno dugujemo, građanima Crne Gore koji su anketirani po principu slučajnog uzorka, a čiji su odgovori od ključnog značaja za proizvodnju pouzdanih, međunarodno uporedivih podataka Zavoda za statistiku. Pored anketiranih građana, zahvalnost dugujemo svim angažovanim anketarima, ekspertima, radnom timu Zavoda za statistiku, svim nacionalnim i međunarodnim partnerima.

¹ Longitudinalna metoda tj. istraživanje je kontinuirano praćenje jednog dijela uzorka (domaćinstava i lica) kroz određeni period.

CRNA GORA

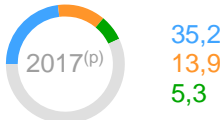
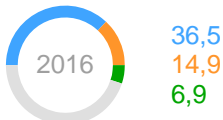
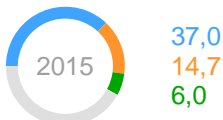
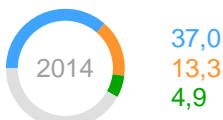
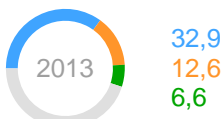
Stopa rizika od siromaštva (%)

Stopa rizika od siromaštva ili Socijalne isključenosti - AROPE

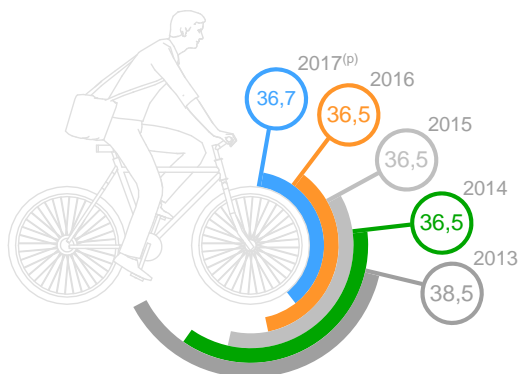

Materijalna deprivacija prema broju stavki (%)

3 od 9 4 od 9 5 od 9

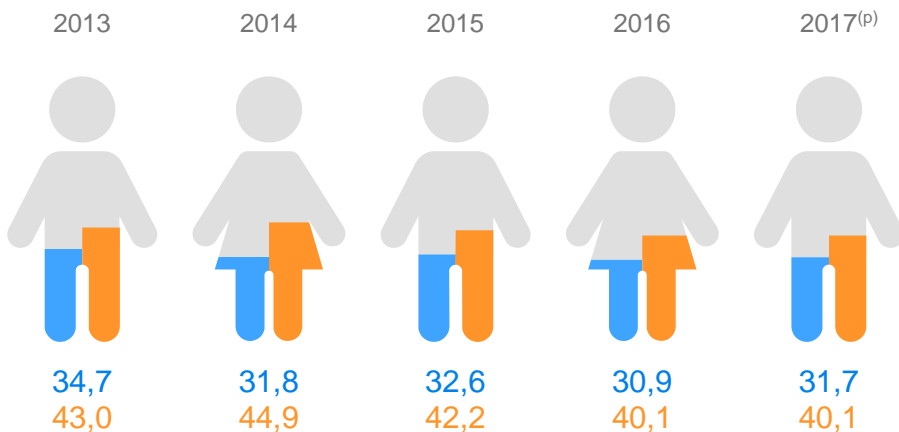

GINI koeficijent

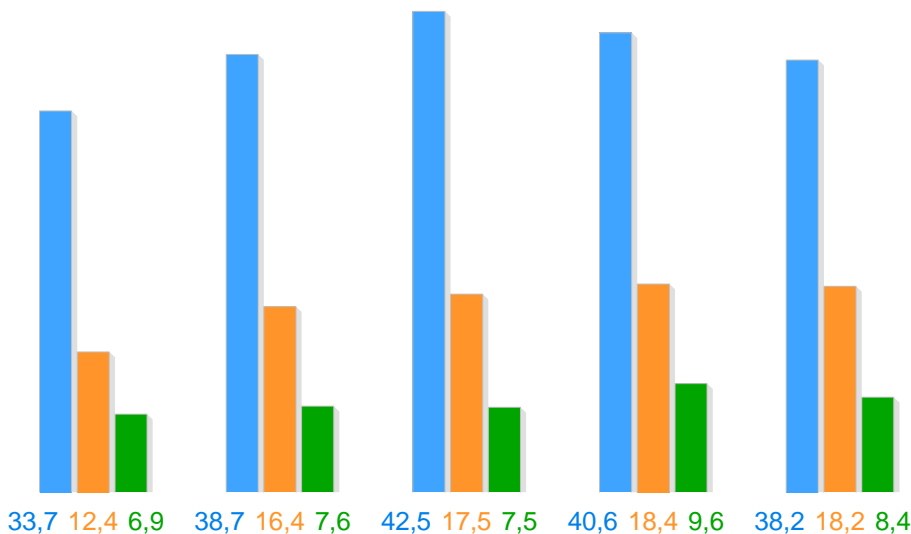

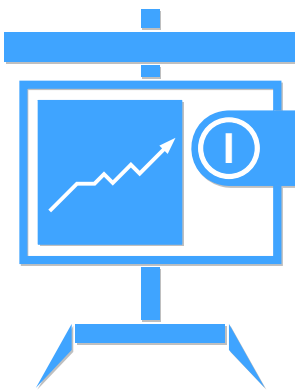
Stopa rizika od siromaštva (%)

Stopa rizika od siromaštva ili Socijalne isključenosti - AROPE

Materijalna deprivacija za djecu u procentima (izrazita - ekstremna)

Teorijski koncepti mjerenja siromaštva

I TEORIJSKI KONCEPTI MJERENJA SIROMAŠTVA

Siromaštvo je obično višedimenzionalni fenomen, ali se najčešće vezuje za nedostatak finansijskih sredstava ("monetarno siromaštvo") kako bi se zadovoljio određeni nivo osnovnih životnih potreba ("linija siromaštva"). Drugim riječima, ljudi sa niskim dohotkom i nemogućnošću sticanja osnovnih dobara i usluga neophodnih za zadovoljenje osnovnih životnih potreba smatraju se siromašnima. Sa razvojem društva, značenje pojma osnovnih potreba može da se mijenja i širi tako da uključi i neke druge potrebe koje se ranije nijesu smatrale osnovnim, što može da podrazumijeva i promjene u društvenom konsenzusu o tome šta siromaštvo predstavlja. Pored toga, ekonomski napredak je uticao da se životni standard i siromaštvo posmatraju sveobuhvatnije u odnosu na ovaj finansijski/monetarni koncept, što je dovelo do potrebe obuhvatanja drugih nefinansijskih dimenzija siromaštva, kao što su neadekvatan pristup obrazovnim, zdravstvenim i socijalnim uslugama, isključenost sa tržišta rada, politički uticaj, neodgovarajući stambeni uslovi i slično (Atkinson, Guio i Marlier ur. 2017).

Monetarno siromaštvo može da se definiše najmanje na dva načina u zavisnosti od toga koji nivo potreba se smatra "osnovnim" u jednom društvu:

- 1) ako su u pitanju minimalne životne potrebe koje se određuju prema minimalnim nutricionističkim i drugim standardima ili
- 2) ako su u pitanju potrebe koje omogućavaju da se ostvari životni standard koji se smatra prihvatljiv u jednom društvu, koji se određuje relativno u odnosu na prosječni životni standard zemlje. U prvom slučaju riječ je o "apsolutnom siromaštvu", a u drugom o "relativnom siromaštvu".

Oba koncepta apsolutnog i relativnog siromaštva se koriste u svijetu.

Apsolutno siromaštvo se definiše kao nedostatak sredstava za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba i zasniva se na apsolutnoj liniji siromaštva koja ostaje konstantna tokom vremena (prilagođava se samo za rast cijena). Uobičajeni način za određivanje linije siromaštva je metod bazičnih troškova (Deaton i Zaidi 2012).

Koncept apsolutnog siromaštva je posebno koristan u manje razvijenim zemljama gdje znatan dio stanovništva nije dostigao ovaj minimalni životni standard, što zahtijeva određene politike targetiranja pomoći siromašnima.

Pogodan je za praćenje kretanja siromaštva tokom vremena, i može biti korišćen za procjenu potencijalnih efekata ekonomskog rasta, krize ili značajnih promjena u ekonomskoj politici na siromaštvo. To je zbog toga što se kretanje potrošnje stanovništva poredi sa jednom istom referentnom vrijednošću, budući da se apsolutna linija siromaštva u svakoj zemlji tokom vremena koriguje samo za rast cijena, tako da je njena realna vrijednost konstantna tokom vremena.

Nacionalno specifične stope apsolutnog siromaštva nijesu pogodne za međunarodna poređenja, jer se ovako definisana apsolutna linija siromaštva razlikuje po zemljama. Ona se u svakoj zemlji formira na različit način i na različitom nivou potrošnje, budući da predstavlja fiksnu potrošnju neophodnu za zadovoljavanje minimalnih životnih potreba u jednom društvu. Za međunarodna poređenja, apsolutna linija siromaštva koja je međunarodno uporediva i koja se često koristi je, na primer, linija ekstremnog siromaštva Svjetske banke od 1,90 PPP² dolara dnevno *per capita* (u dolarima jednake kupovne snage iz 2011. godine) na osnovu koje je definisan cilj 1,1 održivog razvoja UN, odnosno za zemlje nižeg i srednjeg nivoa dohotka linija od 3,2 i 5,5 PPP dolara dnevno *per capita* (World Bank, 2018).

Relativno siromaštvo se definiše nezavisno od apsolutnog minimuma neophodnog za zadovoljavanje ljudskih potreba, već kao relativno u odnosu na prosječni životni standard zemlje. Relativno siromaštvo predstavlja nemogućnost zadovoljavanja potreba koje čine dio prihvatljivog životnog standarda zemlje. Relativna linija siromaštva se obično fiksira kao određeni procenat medijane³ dohotka domaćinstva u zemlji (u Evropskoj uniji se definiše kao 60% medijane), pa se za sva lica ispod te relativne linije siromaštva kaže da su u riziku od siromaštva.⁴

² PPP (eng. Purchasing Power Parity) - Paritet kupovne moći je sredstvo za prevođenje nacionalnih valuta u zajedničku valutu koja izjednačava kupovnu moć različitih nacionalnih valuta.

³ Medijana se u statistici opisuje kao broj koji razdvaja gornju polovinu uzorka ili populacije od donje polovine, odnosno to je vrijednost koja se nalazi na sredini statističke serije podataka. Medijana konačnog niza brojeva se može naći tako što se brojevi poredaju po veličini od najmanjeg do najvećeg, i broj koji se nalazi na sredini serije predstavlja medijanu.

⁴ Svjetska banka je, na primer, koristila relativnu liniju siromaštva od 50% nacionalne medijane potrošnje za poređenje relativnog siromaštva u zemljama Evrope i Centralne Azije (World Bank, 2000).

Prema evropskoj definiciji siromaštva koja je po prvi put usaglašena 1975. godine i koja se još uvijek koristi pojedinci su siromašni „ako su resursi u toj mjeri neadekvatni da im ne omogućavaju da ostvare minimalno prihvatljiv način života u državi članici u kojoj žive“ (Council of the European Union, 1975.), pri čemu „resursi“ obuhvataju „dobra, dohodak u gotovini, kao i javne i privatne usluge“. Iza odluke EU da se usvoji koncept relativnog siromaštva, stoje dva razloga. Prvo, smatra se da je ključni izazov EU da omogući svim stanovnicima da učestvuju u blagodatima visokih stopa ekonomskog rasta i podizanja opšteg nivoa blagostanja, a ne samo da dostignu osnovni životni standard. Drugo, smatra se da ono što nazivamo prihvatljivim standardom života u velikoj mjeri zavisi od opštih uslova socijalnog i ekonomskog razvoja i varira od zemlje do zemlje, čak i unutar EU (European Commission, 2004). Zato se u EU koristi indikator „rizik od siromaštva“, pa se za osobe čiji je dohodak ispod 60% medijane nacionalnog dohotka kaže da su u riziku od siromaštva (engl. at-risk-of-poverty) (Eurostat, 2012). Ova definicija prema rečniku Eurostat-a „ne mjeri bogatstvo ili siromaštvo već nizak dohodak u odnosu na druge stanovnike te zemlje, što ne mora nužno da znači i nizak životni standard”.⁵ Zbog toga se i kaže da su ova lica u riziku od siromaštva, a ne da su siromašna.

Prilikom interpretacije koncepta relativnog siromaštva treba imati u vidu da je osnova za poređenje drugačija u odnosu na koncept apsolutnog siromaštva, jer je u pitanju poređenje životnog standarda sa drugim stanovnicima zemlje, a ne sa unaprijed definisanim minimumom potreba. Ovaj koncept relativnog siromaštva je korisniji u razvijenim zemljama jer se manji broj ljudi suočava sa problemom ekstremnog siromaštva u zadovoljavanju osnovnih potreba (Foster i dr. 2013). Budući da je namjena ovog koncepta drugačija od koncepta apsolutnog siromaštva, važno je imati u vidu i različitu interpretaciju indikatora relativnog u odnosu na indikatore apsolutnog siromaštva.

Prednost mjerenja relativnog siromaštva jeste uporedivost pokazatelja relativnog siromaštva sa zemljama koje tako mjere siromaštvo, a to su prevažno zemlje EU i zemlje kandidati za članstvo u Evropskoj uniji. Pri tome, treba imati u vidu da je uporedivost pokazatelja siromaštva ostvarena

⁵ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

ne samo korišćenjem odgovarajućeg indikatora, kao što je stopa rizika siromaštva, već i visokim stepenom harmonizacije metodologije EU-SILC-a između zemalja EU i drugih zemalja uključenih u ovaj projekat, koja se koristi za dobijanje podataka o dohotku domaćinstva (Eurostat, 2014).

Pored toga, relativna linija siromaštva ostaje relevantna sa ekonomskim rastom i rastom životnog standarda u Crnoj Gori. Budući da je definisana kao 60% medijane nacionalnog dohotka, relativna linija siromaštva raste sa rastom medijane dohotka stanovništva, odnosno sa rastom životnog standarda, pa stoga ne „zastarijeva” tokom vremena, kao što je slučaj sa apsolutnom linijom siromaštva.

Prilikom praćenja relativnog siromaštva tokom vremena treba imati u vidu da promjene u relativnom siromaštvu mogu biti rezultat promjena u liniji siromaštva (pomjeranje „benčmarka” kao rezultat promjena u cjelokupnoj raspodjeli dohotka), ili promjene dohotka osoba koje su bile izložene riziku od siromaštva ili oboje (Foster i dr. 2013). Stopa relativnog rizika siromaštva može ostati nepromijenjena u periodima krize (ekonomskog rasta), jer se i sama linija siromaštva smanjuje (povećava), uprkos padu (rastu) životnog standarda. Stoga, koncept relativnog siromaštva nije najpogodniji za praćenje kretanja stope rizika od siromaštva u vremenu. Zbog toga Eurostat izračunava stopu rizika od siromaštva fiksiranu u vremenu (2008. godina), koja se koristi za praćenje ovog indikatora tokom vremena (UNECE, 2013). Pored toga, Eurostat izračunava i stopu stalnog rizika od siromaštva, čime se između ostalog obezbjeđuje i uvid u to kako određene politike (koje se donose u cilju smanjenja stope rizika od siromaštva i povećanje socijalne uključenosti) utiču na lica u riziku od siromaštva. U sledećem poglavlju date su definicije ovih indikatora.

U Evropskoj uniji, Anketa o dohotku i uslovima života (EU–SILC⁶) se smatra najrelevantnijim izvorom podataka za izračunavanje ukupnog dohotka domaćinstva, indikatora relativnog siromaštva, nejednakosti, socijalne uključenosti/isključenosti, kao i cjelokupnog životnog standarda u jednom društvu. To je zbog toga jer Anketa o dohotku i uslovima života obezbjeđuje podatke o socio-demografskim karakteristikama lica, njihovoj radnoj aktivnosti i dohotku (za lica stara 16 i više godina), obrazovanju, kvalitetu života, odnosno, njihovom zdravstvenom stanju, materijalnoj deprivaciji i uslovima života, kao i podatke o karakteristikama domaćinstva, uslovima i

⁶ eng. The European Union Statistics on Income and Living Conditions.

troškovima stanovanja i dohotku domaćinstva. Na osnovu tih podataka moguće je mjeriti ne samo finansijsko siromaštvo, već i nematerijalne aspekte siromaštva, kao što je materijalna deprivacija i nizak intenzitet rada članova domaćinstva.

Kako bi se sagledao multidimenzionalni aspekt siromaštva i socijalne isključenosti, EU je 2010. godine formulisala novi pokazatelj za praćenje sprovođenja strategije *Evropa 2020* – strategije pametnog, održivog i inkluzivnog rasta, u domenu socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva. To je stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti. Jedan od pet ciljeva strategije *Evropa 2020* jeste upravo smanjenje broja lica u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u EU za 20 miliona do 2020. godine (Eurostat, 2013.). Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti predstavlja udio lica (u ukupnoj populaciji) koja su u riziku od siromaštva, ili su materijalno deprivirani ili žive u domaćinstvima veoma niskog intenziteta rada. Ovaj indikator je kompozitni, jer je kombinacija tri pokazatelja: stope rizika od siromaštva, stope izrazite materijalne deprivacije i stope veoma niskog intenziteta rada. Detaljnije o ovim indikatorima vidjeti u sledećem poglavlju.

Pored objektivnih indikatora relativnog siromaštva i indikatora multidimenzionalnog siromaštva, EU-SILC omogućuje i praćenje subjektivnog siromaštva. Subjektivna linija siromaštva, za razliku od objektivne linije siromaštva, se zasniva na subjektivnoj ocjeni ispitanika o minimalnom nivou dohotka koji bi bio neophodan za održanje adekvatnog životnog standarda. U istraživanjima se uglavnom srijeću tri načina za određivanje subjektivnog siromaštva (Atkinson i Marlier, 2010).

Prvi način se odnosi na ocjenu ispitanika o minimalnom nivou dohotka koji je neophodan njihovom domaćinstvu da „sastavi kraj sa krajem“ ili da postigne neki drugi cilj, npr. da ne bude siromašno. Odgovori na ovo pitanje se agregiraju za specifične tipove domaćinstava⁷ da bi se dobila subjektivna linija siromaštva i primijenila na sva lica. Drugi način podrazumijeva ocjenu ispitanika o minimalnoj potrošnji koja je neophodna domaćinstvu poput njihovog da se izbjegne siromaštvo, kao i ocjenu da li je njihov dohodak ispod ili iznad tog nivoa. U ovom slučaju, da li je lice siromašno ili ne

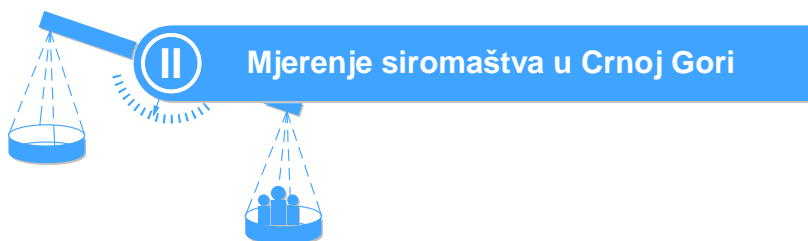
⁷ Pojedine zemlje isključuju bogatija domaćinstva iz analize, da se ne bi dobila suviše visoka linija siromaštva, i obuhvataju samo domaćinstva na ivici održanja minimalnog životnog standarda, dok druge zemlje obuhvataju sva domaćinstva.

određuje se na osnovu ovih subjektivnih odgovora. Treći način za određivanje subjektivnog siromaštva zasniva se na ocjeni ispitanika kako njihovo domaćinstvo uspijeva da „sastavi kraj sa krajem“. Eurostat koristi ovaj pristup i subjektivno siromašnima smatra sva ona domaćinstva koja su izjavila da su „veoma teško“ ili „teško“ u mogućnosti da „sastave kraj sa krajem“. Imajući u vidu da se radi o subjektivnoj ocjeni ispitanika, subjektivno siromaštvo najčešće je veće od objektivnog siromaštva. S rastom dohotka stanovništva raste i subjektivna ocjena o novčanom iznosu neophodnom za zadovoljavanje osnovnih potreba.

Polazeći od potrebe usaglašavanja metodologije sa standardima Eurostata i u ovoj oblasti statistike, Crna Gora je, kako je već naglašeno, usvojila koncept relativnog siromaštva, kao zvaničnu metodologiju za praćenje siromaštva i životnog standarda. To omogućuje sagledavanje ne samo relativnog dohodnog siromaštva, već i drugih nefinansijskih aspekata siromaštva, ali i međunarodnu uporedivost ovih indikatora sa zemljama EU i pojedinim zemljama iz regiona, kandidatima za članstvo u EU.

Zavod za statistiku sa ovom publikacijom počinje redovno objavljivanje podataka o relativnom siromaštvu i socijalnoj isključenosti. Pokazatelji prikazani u ovoj publikaciji za period 2013 - 2017. godina u potpunosti su uporedivi sa odnosnim pokazateljima EU, budući da su izvor podataka Anketa o dohotku i uslovima života, kao i metodologija za mjerenje siromaštva harmonizovani sa standardima EU.

	Apsolutna linija	Relativna linija
Metodologija	Svjetska banka	Eurostat
Osnova za izračun	Potrošnja	Dohodak
Poređenje	Nije međunarodno uporediva	Međunarodno uporediva
Izvor podataka	Anketa o potrošnji domaćinstava	Anketa o dohotku i uslovima života

II MJERENJE SIROMAŠTVA U CRNOJ GORI

Zavod za statistiku je 2008. godine prvi put objavio rezultate analize siromaštva za 2005. i 2006. godinu u saradnji sa Svjetskom bankom, a uz podršku Ministarstva rada i socijalnog staranja. Pokazatelji siromaštva koji su zasnovani na nacionalnoj apsolutnoj liniji siromaštva su dobijeni u skladu sa metodologijom koju preporučuje Svjetska banka. Glavni indikator životnog standarda za apsolutnu liniju siromaštva je potrošnja domaćinstava. Zavod za statistiku je detaljan izračun apsolutne linije siromaštva uradio na bazi podataka iz Ankete o potrošnji domaćinstava, koja je u tom periodu predstavljala redovno godišnje istraživanje Zavoda za statistiku.

U Crnoj Gori, dosadašnja istraživanja siromaštva u periodu od 2008. do 2013. godine bazirala su se na konceptu apsolutnog siromaštva. Da li je neko lice siromašno ili nije određivano je poređenjem njegove potrošnje, sa apsolutnom linijom siromaštva. Prednost korišćenja koncepta apsolutnog siromaštva u ovom periodu bila je potreba da se sagleda mogućnost zadovoljavanja minimalnih životnih potreba ljudi u Crnoj Gori, kao i da se omogući poređenje siromaštva tokom vremena, korišćenjem iste referentne linije siromaštva koja se koriguje tokom vremena samo za rast cijena.

Kao što je već rečeno, ova apsolutna linija siromaštva je nacionalno specifična linija, te nije pogodna za međunarodna poređenja.

Zavod za statistiku je usvojio koncept relativnog siromaštva na osnovu dohotka domaćinstva kao zvaničnu metodologiju za mjerenje siromaštva u skladu sa dinamikom koja je definisana zajedničkom pregovaračkom pozicijom za Poglavlje 18 Statistika. Zavod za statistiku je bio u obavezi da uvede EU metodologiju za praćenje siromaštva po kojoj se siromaštvo izražava relativno, u odnosu na čitavo stanovništvo Crne Gore i to na osnovu ukupnog dohotka domaćinstava.

2.1 Anketa o dohotku i uslovima života

Anketa o dohotku i uslovima života je godišnje istraživanje koje Zavod za statistiku redovno sprovodi od 2013. godine. Podaci prikupljeni ovim istraživanjem pružaju mogućnost računanja indikatora monetarnog rizika od siromaštva i indikatora nejednakosti raspodjele dohotka u jednom društvu.

Cilj istraživanja je da obezbijedi uporedive i sistematski prikupljene podatke za svaku zemlju odvojeno i na nivou EU kao cjeline.

Uvažavajući kompleksnost istraživanja, EC-EUROSTAT je preko IPA projekta obezbijedila Zavodu za statistiku ekspertsku pomoć i 2013. godine započete su aktivnosti na realizaciji EU-SILC istraživanja (Ankete o dohotku i uslovima života) koje omogućava sveobuhvatnije mjerenje siromaštva i životnog standarda u odnosu na dosadašnju metodologiju, i od tada predstavlja redovno statističko istraživanje sa godišnjom dinamikom.

Anketa o dohotku i uslovima života predstavlja izvor za komparativnu statistiku podataka o raspodjeli dohotka i socijalnoj isključenosti na evropskom nivou.

Anketom o dohotku i uslovima života se dobijaju dvije vrste godišnjih podataka:

1. Podaci o dohotku, siromaštvu, uslovima života u određenom vremenskom periodu ili u određenom vremenskom presjeku (*Cross-sectional-ni podaci*)
2. Podaci koji se odnose na pojedinačne promjene nivoa tokom vremena, pri čemu se prate kontinuirano u razdoblju od četiri godine (*Longitudinal-ni podaci*).

Glavni ciljevi sprovođenja ovog istraživanja su:

- Proizvodnja indikatora o relativnom siromaštvu, nejednakosti i uslovima života građana Crne Gore
- Razvoj istraživanja u skladu sa regulativama i metodologijom EUROSTAT-a;
- Međunarodna uporedivost podataka
- Unapređenje saradnje sa drugim institucijama kako bi se promovisalo/obezbijedilo korišćenje administrativnih izvora (registara) pri sprovođenju Ankete o dohotku i uslovima života.

Prikupljanje podataka u istraživanju Anketa o dohotku i uslovima života vrši se metodom "lice u lice", korišćenjem papirne verzije upitnika (PAPI metod anketiranja).

Referentno stanovništvo za istraživanje Anketa o dohotku i uslovima života su domaćinstva i njihovi članovi koji u vrijeme prikupljanja podataka borave na teritoriji Crne Gore.

Jedinice anketiranja su domaćinstva na teritoriji Crne Gore izabrana metodom slučajnog uzorka, kao i svi članovi domaćinstva starosti 16 i više godina.

Domaćinstvom se smatra:

- a) **zajednica lica** čiji članovi zajedno stanuju, zajednički se hrane i zajednički troše ostvarene prihode (višečlano domaćinstvo),
- b) **samac** koji živi, hrani se samostalno i troši ostvarene prihode (jednočlano odnosno samačko domaćinstvo).

Jedinice anketiranja su i članovi domaćinstva koji su privremeno odsutni u sledećim slučajevima:

- a) članovi domaćinstva koji su privremeno odsutni kraće od 12 meseci,
- b) učenici i studenti koji se smatraju članovima domaćinstva bez obzira na dužinu boravka izvan svog domaćinstva (u školama, na studijama),
- c) lica koja rade ili se školuju u drugom mestu u zemlji ili inostranstvu, imaju ekonomske veze sa domaćinstvom ili borave u domaćinstvu više od mesec dana tokom godine, a nemaju svoje domaćinstvo.

Ovo istraživanje ne uključuje:

- a) kolektivna domaćinstva (bolnice, manastiri, zatvori i slično),
- b) privremeno prisutna lica (npr. gosti) koji su članovi drugih domaćinstava,
- c) osobe koje borave u drugom mestu u zemlji ili inostranstvu duže od 12 meseci,
- d) podstanare koji žive sa članovima domaćinstva u istom stanu ili kući, a ne hrane se zajedno sa ukućanima.

Uzorak

Okvir za izbor uzorka domaćinstava je Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine. Uzorak domaćinstava je dvoetačni uzorak stratifikovan po teritoriji (sjever, centar, jug i Podgorica) i tipu naselja (gradsko, ostalo), pri čemu su jedinice prve etape popisni krugovi, a jedinice druge etape domaćinstva. Uzorak na godišnjem nivou je oko 5 200 domaćinstava. Zamjene domaćinstava nijesu dozvoljene.

Uzorak prati rotacionu šemu, što podrazumijeva da određeni broj domaćinstva ostaje u uzorku (tj. mogu biti anketirana) četiri uzastopne godine. Ukupan uzorak za svaku godinu podijeljen je u četiri nezavisna i nepreklapajuća poduzorka - panela tzv. rotacione grupe, jednake po veličini i dizajnu uzorka koji reprezentuje cijelu populaciju. Svake godine jedna rotaciona grupa iz prethodne godine se isključuje iz uzorka i nova rotaciona grupa se uključuje u uzorak.

U 2013. godini, kada se počelo sa redovnim sprovođenjem EU-SILC-a u Crnoj Gori, uzorak je obuhvatao 4 992 domaćinstava. Od 5 517 domaćinstava obuhvaćenih uzorkom istraživanja u 2014. godini, ponovljeno je 3 993 domaćinstava iz 2013. dok je 1 524 domaćinstava obuhvaćeno novim panelom i anketirano po prvi put. U 2016. godini od ukupnog uzorka od 5 122 domaćinstava, ponovljeno je 3 435 domaćinstava iz 2013. i 2014. godine a po prvi put je anketirano 1 524 domaćinstava, dok je u 2016. godini od uzorka od 5 300 domaćinstava ponovljeno 3 400 domaćinstava iz 2013., 2014. i 2015. godine, a novim panelom uključeno je 1 900 domaćinstava. U 2017. godini veličina uzorka je bila 5 138 domaćinstava, od kojih je 1 594 pripadalo novom panelu.

Teritorijalni obuhvat

Anketa o dohotku i uslovima života sprovodi se na teritoriji Crne Gore, i obradom se obezbjeđuju podaci za Crnu Goru.

Referentni period

Referentni period predstavlja vremenski period na koji se odnosi podatak prikupljen anketiranjem. Anketa o dohotku i uslovima života koristi različite referentne periode za različite oblasti istraživanja:

Referentni period za dohodak: je period od 12 mjeseci tj. prethodna kalendarska godina.

Referentni period za materijalnu deprivaciju je trenutak anketiranja.

Referentni period za brigu o djeci do 12 godina: odnosi se na tipičnu (uobičajnu) sedmicu u kojoj se vrši anketiranje. Ako je datum anketiranja prije ili tokom školskih ljetnih praznika, referentni period za brigu o djeci biće tipična nedjelja u periodu od januara do datuma anketiranja.

Period sprovođenja istraživanja

Istraživanje Anketa o dohotku i uslovima života sprovodi se jednom godišnje u trajanju od dva mjeseca (terenski rad istraživanja obavlja se u aprilu i maju).

Organizacija, priprema i sprovođenje istraživanja

U skladu sa Planom statističkih istraživanja, organizaciju, pripremu i sprovođenje istraživanja Anketa o dohotku i uslovima života, kao i obradu prikupljenih podataka, vrši Zavod za statistiku, a neposredni izvršioci ankete su: anketari i kontrolori.

Zavod za statistiku obavlja sve poslove pripreme za pravilno i uspješno sprovođenje istraživanja. U tu svrhu obavlja i sledeće poslove: izrađuje metodologiju za istraživanje, vrši izradu upitnika, određuje okvir za izbor izvještajnih jedinica, vrši izbor i sastavlja adresar izvještajnih jedinica, štampa materijal za sprovođenje istraživanja i isti dostavlja anketarima.

Anketar je dužan da odgovorno i na vrijeme obavi sve poslove koji su mu povjereni. Anketar je obavezan da prisustvuje cjelokupnoj instruktaži nakon koje će se izvršiti testiranje. U slučaju da ne prisustvuje instruktaži i ne položi test, anketar ne može da vrši anketiranje. Anketar je dužan da kontroloru daje na uvid popunjene upitnike.

Instrumenti za sprovođenje ankete

Za sprovođenje Ankete o dohotku i uslovima života utvrđeni su sledeći metodološki instrumenti:

- Spisak domaćinstava izabranih u uzorak – *adresar*.
- *Upitnik SILC 1-01/A* - sadrži osnovne informacije o domaćinstvu i svim članovima domaćinstva, kao i o tome da li je domaćinstvo prihvatilo da bude anketirano ili ne. Osnovne informacije o domaćinstvu obuhvataju identifikaciju domaćinstva, adresu i kontakt informacije, strukturu domaćinstva, da li su članovi domaćinstva prisutni u domaćinstvu, odseljeni ili umrli, doseljeni, kao i brigu o djeci do 12 godina starosti.
- *Upitnik SILC 1-01/B* - sadrži detaljnije podatke o samom domaćinstvu, stanovanju tj. kvalitetu života, vlasnicima stana, zakupcima stana, dohotku i troškovima na nivou domaćinstva, socijalnim davanjima i porodičnih dodataka, kao i podatke o vrijednosti proizvoda proizvedenih za sopstvenu potrošnju.
- *Upitnik SILC 1-01/C* - sadrži podatke o članovima domaćinstva starijim od 16 godina, njihovom obrazovanju, ekonomskoj aktivnosti (da li je lice bilo zaposleno u referentnoj sedmici, kao i podatke o glavnom poslu, prethodnom poslu i o aktivnom traženju posla u zadnje 4 nedjelje), dohotku (po osnovu zaposlenih radnika kod poslodavca, kao i primanja po osnovu samozaposlenosti), zdravlju, kao i materijalnoj deprivaciji.
- *Uputstvo* za anketare.

2.2 Metodološka objašnjenja indikatora relativnog siromaštva

Definicije i objašnjenja u nastavku su u potpunosti u skladu sa metodološkim uputstvima Eurostata⁸ i kao takve su iste u svim zemljama koje sprovode EU-SILC istraživanje.

Raspoloživi dohodak domaćinstva je dohodak koji je, posle plaćenih poreza i doprinosa, raspoloživ domaćinstvu za potrošnju i štednju. Komponente raspoloživog dohotka domaćinstva čine:

- novčani dohodak od rada (za zaposlene i samozaposlene),
- dohodak od kapitala,
- penzije,
- socijalne transfere i ostale transfere koje domaćinstvo prima od osoba koje nisu članovi domaćinstva.

U raspoloživi dohodak **nijesu uključeni**:

- prihodi od sive ekonomije,
- ušteđevina i primljeni pokloni,
- prihodi u naturi (vrijednost proizvodnje domaćinstva za sopstvene potrebe).

Prihod od proizvodnje dobara za sopstvene potrebe podrazumijeva vrijednost hrane i pića koje domaćinstvo samo proizvede i potroši za sopstvene potrebe. U ruralnim oblastima kao i u sjevernom dijelu Crne Gore, standard stanovništva uveliko zavisi od sopstvene proizvodnje. Novčani prihodi stanovništva koji se bave sopstvenom proizvodnjom mogu biti vrlo niski i ukazivati na vrlo nizak standard što ne mora biti slučaj zbog značajne vrijednosti sopstvene proizvodnje.

Dohodak od rada obuhvata dohodak od glavnog posla i dodatnih poslova koje plaća poslodavac (zarada, prekovremeni rad, sredstva dobijena raspodjelom profita firme, zimnica, topli obrok, 13. plata i sl.) kao i prihod koji lice ostvaruje po osnovu samostalnog organizovanja poslovne djelatnosti.

Dohodak od kapitala obuhvata prihode od kamata na štednju i depozita, dividende i prihod od iznajmljivanja zemljišta, stana ili druge nekretnine.

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TEXT/PDF/?uri=CELEX:32003R1980&from=EN>

Socijalni transferi obuhvataju naknade za slučaj nezaposlenosti, naknade za bolovanje, dječji dodatak, naknadu za porodijsko odsustvo kao i druge novčane socijalne naknade koje plaća država.

Neto privatni transferi obuhvataju redovnu novčanu pomoć koju domaćinstvo pruža ili prima od osobe koja živi u drugom domaćinstvu u zemlji ili inostranstvu.

Ekvivalentni raspoloživi dohodak je raspoloživi dohodak domaćinstva ravnomjerno raspoređen i raspodijeljen među članovima domaćinstva prema modifikovanoj OECD skali ekvivalencije. Funkcija OECD skale je da omogući poređenje blagostanja domaćinstava sa različitim demografskim obilježjima. Troškovi pojedinih članova domaćinstva nijesu međusobno jednaki, jer:

- a) postoji ekonomija obima tj. svaki dodatni član donosi manje troškove od prvog, pošto neki troškovi ostaju fiksni ili gotovo fiksni,
- b) izdržavanje djece košta manje nego izdržavanje odraslih. Ukupni raspoloživi dohodak se, zbog toga, ne dijeli sa brojem stvarnih članova domaćinstva nego sa korektivnim brojem koji se dobija korišćenjem navedene skale ekvivalencije uz pomoć koje se koriguje veličina domaćinstva.

Prema ovoj skali, prvi odrasli član domaćinstva dobija vrijednost 1, drugi i ostali odrasli članovi stari 14 i više godina vrijednost 0,5 i djeca ispod 14 godina dobijaju vrijednost 0,3.⁹ Tako dobijeni iznos dohotka po ekvivalentnom odraslom licu se dodjeljuje svakom članu domaćinstva, bilo odraslama ili djeci.

Prag rizika od siromaštva (relativna linija siromaštva) utvrđuje se tako da se za sva domaćinstva izračuna ekvivalentni dohodak po članu domaćinstva. Zatim se utvrđuje srednja vrijednost (medijana) distribucije dohotka i 60% od izračunate srednje vrijednosti čini prag rizika od siromaštva. Prag rizika od siromaštva iskazuje se u eurima.

⁹ Na primjer, ako domaćinstvo sa jednim članom ima raspoloživi dohodak 5 000 eura, njegov ekvivalentni dohodak će biti takođe 5 000 eura ($5\,000/1=5\,000$). Međutim ukoliko to domaćinstvo ima četiri člana, dvoje odraslih i dvoje djece mlađe od 14 godina prema ovoj skali ($1 \times 1 + 1 \times 0,5 + 2 \times 0,3 = 2,1$), ekvivalentni raspoloživi dohodak po ekvivalentnom odraslom članu će biti 2 381 eura ($5\,000/2,1 = 2\,381$) i dodjeljuje se svakom članu domaćinstva, bilo odraslama ili djeci.

Stopa rizika od siromaštva predstavlja udio lica (u ukupnoj populaciji) čiji je ekvivalentni dohodak manji od relativne linije siromaštva. Ova lica nijesu nužno siromašna, već samo imaju veći rizik da to budu. Kako i samo ime kaže, ovaj indikator ne mjeri nivo siromaštva, već rizik da obuhvaćeni pojedinac bude siromašan, odnosno da ima teškoća da obezbijedi sredstva za standard uobičajen u svojoj zemlji. Obzirom da se stanovnici tj. njihov raspoloživi dohodak poredi međusobno, a ne sa nekim objektivnim mjerilom, možemo reći da je stopa rizika od siromaštva više mjera nejednakosti raspodjele dohotka, a ne pokazatelj siromaštva. Ona ne pokazuje, kako ističe Eurostat, koliko je osoba siromašna, nego koliko njih ima raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Da bi podaci o siromaštvu bili uporedivi važno je koristiti istu liniju siromaštva, kao i definicije ključnih koncepata. Stopa rizika od siromaštva se u svim evropskim zemljama koristi kao osnovni indikator relativnog siromaštva. Iz toga proizilazi njena osnovna prednost - uporedivost. Poređenje stopa rizika od siromaštva između zemalja uzima u obzir razlike u životnom standardu između tih zemalja budući da se linija siromaštva u svakoj zemlji formira relativno u odnosu na životni standard zemlje. Zbog toga se može desiti da lice koje je u riziku od siromaštva u bogatijoj zemlji ne bude u riziku od siromaštva u „manje bogatim“ zemljama.¹⁰

Relativni jaz rizika od siromaštva predstavlja razliku između relativne linije siromaštva i medijane ekvivalentnog dohotka lica koja su ispod praga rizika od siromaštva.

Disperzija oko praga rizika od siromaštva pokazuje procenat osoba koje su u riziku od siromaštva kada je relativna linija siromaštva postavljena na 40%, 50% ili 70% medijane ekvivalentnog dohotka.

Stopa trajnog rizika od siromaštva pokazuje procenat stanovništva koje živi u domaćinstvima u riziku siromaštva u tekućoj godini i u bar dvije od prethodne tri godine. To znači da su ovim pokazateljem obuhvaćeni oni koji se u poslednje četiri godine barem tri godine nalaze u riziku siromaštva. Oni pripadaju trajno ugroženima. Ovaj obračun vrši se na osnovu longitudinalne

¹⁰ Na primjer, osoba koja ima ekvivalentni raspoloživi dohodak od 20 000 eura u zemlji sa visokim životnim standardom u kojoj relativna linija iznosi 30 000 eura, nalazi se u riziku od siromaštva. Međutim, sa tim svojim dohotkom od 20 000 eura u manje razvijenoj zemlji sa nižim dohocima građana, gdje je relativna linija postavljena na nižem nivou od recimo 8 000 eura, ta osoba se ne bi nalazila ispod relativne linije, već bi spadala u grupu građana sa visokim dohotkom.

komponente Ankete o dohotku i uslovima života: tokom četiri godine jedan dio uzorka se ne mijenja (rotacioni panel), tako da se omogućava praćenje istih pojedinaca i domaćinstava tokom četiri godine.

Kvintili – posmatra se kod podjele populacije rangirane prema nekom obilježju na 5 jednakih djelova (svaki dio sadrži 1/5, ili 20% populacije). U populaciji od 1000 lica, poređanih prema visini prihoda/potrošnje, prvi kvintil je vrijednost prihoda/potrošnje 200 lica po redu.

Kvintilni odnos (S80/S20) poredi ukupan ekvivalentni dohodak gornjeg dohodnog kvintila (20% stanovništva sa najvećim ekvivalentnim dohotkom) sa ukupnim ekvivalentnim dohotkom donjeg kvintila (20% stanovništva sa najnižim ekvivalentnim dohotkom). On je pokazatelj dohodne nejednakosti koji mjeri odnos između prvog i petog kvintila distribucije dohotka.

Gini koeficijent u ovom istraživanju predstavlja mjeru nejednakosti raspodjele ekvivaletnog raspoloživog dohotka. Vrijednost ovog koeficijenta se kreće od 0 do 1, gdje 0 predstavlja savršenu jednakost, tj. sve osobe u društvu imaju jednak dohodak. Što je vrijednost bliža 1, to je dohodna nejednakost veća.

Materijalna deprivacija¹¹ domaćinstva je pokazatelj materijalnih uslova koji utiču na kvalitet života domaćinstva. Stavke materijalne deprivacije su:

- 1) Mogućnost domaćinstva da priušti adekvatno zagrijavanje stana
- 2) Mogućnost domaćinstva da priušti veš-mašinu
- 3) Mogućnost domaćinstva da priušti automobil
- 4) Mogućnost domaćinstva da priušti 7 dana odmora van kuće godišnje
- 5) Mogućnost domaćinstva da priušti neočekivani finansijski trošak iz sopstvenih sredstava
- 6) Mogućnost domaćinstva da priušti telefon
- 7) Mogućnost domaćinstva da priušti TV u boji
- 8) Mogućnost domaćinstva da priušti meso ili ribu u obroku svaki drugi dan
- 9) Kašnjenje sa plaćanjem rente, rate za stan ili drugog kredita ili komunalnih usluga za stan u kojem domaćinstvo boravi.

¹¹ Nemogućnost da se priušte određene stavke materijalne deprivacije se zasniva na subjektivnoj procjeni pojedinca da li njegovo domaćinstvo može da priušti odgovarajuće stavke materijalne deprivacije.

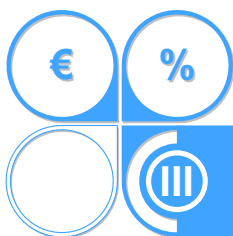
Stopa materijalne deprivacije je pokazatelj finansijske nemogućnosti domaćinstva da priušti najmanje 3 stavke (od mogućih 9) materijalne deprivacije.

Stopa izrazite materijalne deprivacije je pokazatelj finansijske nemogućnosti domaćinstva da priušti najmanje 4 stavke (od mogućih 9) materijalne deprivacije.

Intezitet rada predstavlja odnos ukupnog broja mjeseci u kojima su svi radno sposobni članovi domaćinstva radili u referentnom periodu i ukupnog broja mjeseci koje su ti isti članovi domaćinstva teoretski mogli raditi u tom istom razdoblju. Radno sposobni članovi domaćinstva su osobe starosti od 18-59 godina, s tim da se isključuju studenti u starosnoj grupi od 18 - 24 godine. Intezitet rada može biti veoma nizak (0 - 0,20), nizak (0,20 - 0,45), srednji (0,45 - 0,55), visok (0,55 - 0,85) i veoma visok (0,85 - 1). Npr. nizak intezitet rada se odnosi na domaćinstva u kojima su radno sposobni članovi radili između 20% i 45% od ukupnog broja mjeseci u kojima su mogli raditi tokom referentnog perioda.

Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROE) pokazuje udio lica (u ukupnoj populaciji) koji su u riziku od siromaštva ili su izrazito materijalno deprimirani ili žive u domaćinstvima veoma niskog inteziteta rada.

Najčešći status aktivnosti predstavlja status lica starijih od 17 godina koji je trajao duže od šest mjeseci u godini koja prethodi godini anketiranja.

Indikatori istraživanja o dohotku i uslovima
života građana u Crnoj Gori, 2013 - 2017. godina

III INDIKATORI ISTRAŽIVANJA O DOHOTKU I USLOVIMA ŽIVOTA

GRAĐANA U CRNOJ GORI, 2013 - 2017. GODINA

3.1 Pokazatelji dohotka¹²

Tabela 1. Prag rizika od siromaštva (linija siromaštva) na godišnjem nivou, EUR

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Jednočlano domaćinstvo	1 779	1 819	1 879	1 920	2 097
Domaćinstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14 godina (prema OECD skali) ¹³	3 735	3 821	3 946	4 032	4 405

Prema podacima Ankete o dohotku i uslovima života prag rizika od siromaštva je u 2017. godini iznosio 2 097 eura za jednočlano domaćinstvo, odnosno 4 405 eura za četvoročlano domaćinstvo (dvoje odraslih i dvoje djece mlađe od 14 godina), na godišnjem nivou. U odnosu na 2013. godinu prag rizika od siromaštva za jednočlana domaćinstva je porastao za 318 eura (ili 17,8%), a za četvoročlana za 670 eura (ili 17,9%).

¹² Dohodak u Anketi o dohotku i uslovima života obuhvata novčane prihode od rada, dohodak od kapitala, penzije, socijalne transfere i ostale transfere koje domaćinstvo prima od osoba koje nijesu članovi domaćinstva. Ovako definisan dohodak **ne uključuje** sopstvenu proizvodnju odnosno dohodak u naturi, štednju, primljene poklone, kao i prihode od sive ekonomije.

¹³ Da bi se mogao uporediti životni standard za domaćinstva različita po veličini i strukturi koristi se modifikovana OECD skala ekvivalencije kojom se raspoloživi dohodak domaćinstva svodi na dohodak po ekvivalentnom odraslom licu. Takav ekvivalentan raspoloživi dohodak je ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva korigovan na osnovu veličine i strukture domaćinstva. Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva se ne dijeli sa brojem stvarnih članova domaćinstva, već sa korektivnim brojem nastalim iz OECD skale ekvivalencije. *Npr. ukoliko domaćinstvo koje broji četiri člana od kojih je dvoje odraslih i dvoje djece mlađe od 14 godina, ima raspoloživi dohodak 5 000 eura, raspoloživi dohodak po ekvivalentnom odraslom će biti 2 381 eura ($5\,000/2,1 = 2\,381$).* Vrijednost 2,1 dobijena je tako što prema OECD skali ekvivalencije prvi odrasli član domaćinstva dobija vrijednost 1, drugi i ostali odrasli članovi stari 14 i više godina vrijednost 0,5, a sva lica mlađa od 14 godina dobijaju vrijednost 0,3. U slučaju četvoročlanog domaćinstva sa dvoje odraslih i dvoje djece mlađe od 14 godina ekvivalentni dohodak se računa na sledeći način: $1+0,5+(2*0,3)=2,1$

^(p) Podaci za 2017. godinu su preliminarni.

Tabela 2. Prosječni godišnji ekvivalentni raspoloživi dohodak, nominalne vrijednosti EUR, 2013 - 2017.

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)	2017/2013
Dohodak od rada	2 534,2	2 561,0	2 629,4	2 723,4	2 908,8	14,8
Penzije	759,0	739,3	763,3	745,6	767,2	1,1
Socijalni transferi	226,8	242,4	252,2	264,6	372,0	64,0
Dohodak od kapitala	29,9	37,2	38,9	36,4	33,5	12,0
Neto privatni transferi	33,7	36,6	35,8	43,0	48,5	44,0
Ukupno	3 583,5	3 616,4	3 719,6	3 813,0	4 130,0	15,3

Posmatrajući godišnji ekvivalentni dohodak po vrstama izvora, primjetan je trend rasta za sve izvore dohotka. Tako, dohodak od rada je u periodu 2013 - 2017. godina porastao za 14,8%, od penzija za 1,1%, od socijalnih transfera za 64,0%, dohodak od kapitala za 12,0%, a privatni transferi su porasli za 44,0%. U prosjeku, ukupni raspoloživi dohodak je porastao u prethodnih pet godina za 15,3%.

Tabela 3. Udio u ekvivalentnom dohotku po kvintilima¹⁴, %

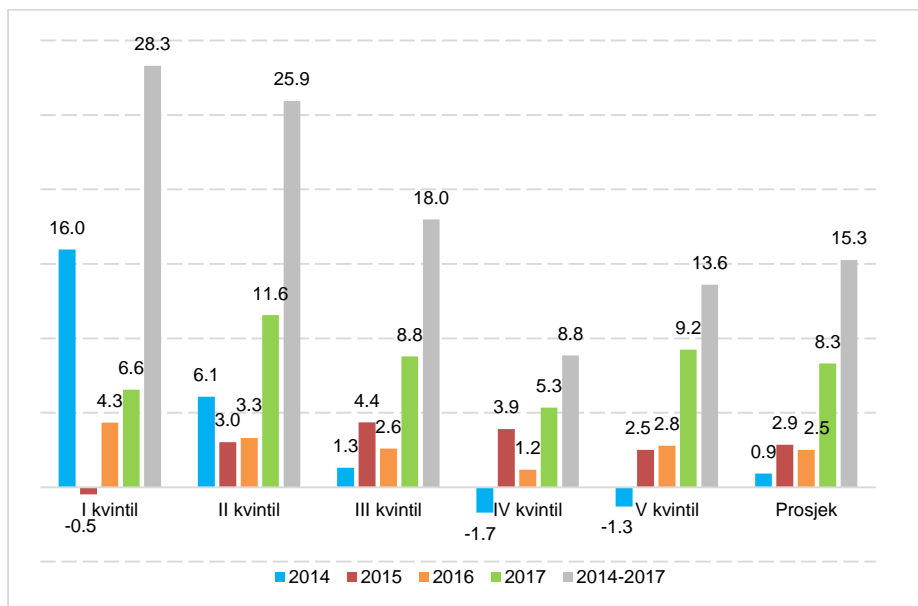
	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Prvi kvintil	5,1	5,8	5,6	5,7	5,6
Drugi kvintil	10,8	11,3	11,2	11,4	11,8
Treći kvintil	16,6	16,2	17,0	16,8	17,0
Četvrti kvintil	24,4	24,4	24,1	23,9	23,1
Peti kvintil	43,2	42,3	42,1	42,2	42,6

¹⁴ **Kvintili** – predstavlja dio populacije rangirane prema nekom obilježju na 5 jednakih dijelova (svaki dio sadrži 1/5, ili 20% populacije), od najmanje do najveće vrijednosti.

Učešće dohotka 20% stanovništva (u ukupnom dohotku građana u Crnoj Gori) sa najnižim dohotkom iznosi 42,6%. S druge strane najmanje je učešće dohotka građana koji se nalaze u prvom kvintilu i iznosi 5,6%.

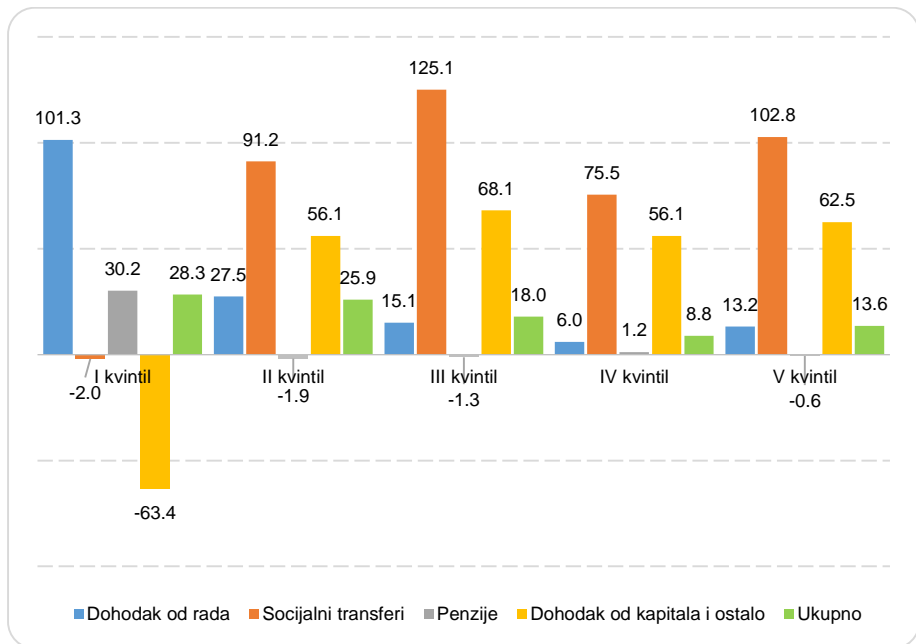
Za posmatrani period od 5 godina (2013 - 2017.) ne postoje statistički značajna odstupanja u pogledu udijela u ekvivalentnom dohotku po kvintilima.

Grafikon 1. Godišnji i kumulativni nominalni rast raspoloživog dohotka po kvintilima dohotka, 2014 - 2017. (2013=100)

Posmatrano po kvintilima u periodu od 2013 - 2017. godine, najveći rast ostvaren je u dohotku građana koji pripadaju prvom kvintilu (28,3%), zatim drugom (25,9%) i trećem kvintilu (18,0%), odnosno dohodak je najviše porastao u grupi prvih 20% građana sa najmanjim dohotkom (28,3%), zatim u drugoj grupi (25,9%), pa trećoj (18,0%).

Grafikon 2. Kumulativan nominalni rast komponenata dohotka od 2013. do 2017. po kvintilima dohotka

U periodu od 2013 do 2017. godine, došlo je do povećanja dohotka od rada u svim kvintilima, a najveći rast ostvaren je među populacijom koja pripada prvom kvintilu (101,3%), dok je najmanji rast ostvaren u IV kvintilu (6,0%). Socijalni transferi su takođe povećani u prethodnih pet godina, od čega najviše građanima koji po dohotku spadaju u trećem kvintilu (125,1%). Iznos penzije je najviše povećan u I kvintilu i iznosi 30,2%, dohodak od kapitala je najviše porastao u III kvintilu (68,1%). S druge strane dohodak od kapitala je za period 2013 - 2017. godina, smanjen za 63,4% u I kvintilu.

Posmatrano ukupno po kvintilima, najveći rast dohotka je ostvaren u I kvintilu (28,3%).

3.2 Pokazatelji rizika od siromaštva i nejednakosti

Tabela 4. Osnovni pokazatelji rizika od siromaštva i nejednakosti¹⁵

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Stopa rizika od siromaštva, %	25,2	24,1	24,4	24,0	23,6
Relativni jaz rizika od siromaštva, %	39,7	32,8	36,6	35,6	34,0
Stopa trajnog rizika od siromaštva ¹⁶ , %				15,6	
Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)	8,5	7,3	7,5	7,4	7,6
Gini koeficijent	38,5	36,5	36,5	36,5	36,7

Stopa rizika od siromaštva u Crnoj Gori u 2017. godini iznosila je 23,6%, što je za 1,6 procentna poena manje u odnosu na 2013. godinu. Takođe, trend pada prisutan je i kod relativnog jaza rizika od siromaštva, jer je u 2013. godini vrijednost ovog indikatora iznosila 39,7%, a u 2017. godini 34,0%, što predstavlja smanjenje za 5,7 procentna poena. Stopa trajnog rizika od siromaštva za period 2013 - 2016. godina iznosila je 15,6%.

Nejednakost distribucije dohotka (S80/S20) smanjena je sa 8,5, koliko je iznosila u 2013. godini na 7,6, koliko je iznosila u 2017. godini. Dakle, u 2017. godini 20% građana čiji su prihodi u petom kvintilu je prihodovalo 7,6 puta više nego 20% građana koji, po prihodima, pripadaju prvom kvintilu.

Takođe, u posmatranom periodu, došlo je i do blagog smanjenja nejednakosti dohotka jer je vrijednost Gini koeficijenta smanjena sa 38,5 koliko je iznosila u 2013. godini na 36,7 u 2017. godini.

¹⁵ Da je stopa rizika od siromaštva više pokazatelj nejednakosti nego siromaštva govori i činjenica da povećanje dohotka neće nužno dovesti i do smanjenja relativne stope siromaštva. Ovo iz razloga što ako bi se proporcionalno povećao dohodak svim građanima, relativna linija bi se povećala ali stopa rizika od siromaštva bi i dalje ostala ista, odnosno, nejednakost građana u prihodima bi ostala na istom nivou.

¹⁶ Stopa trajnog rizika od siromaštva pokazuje procenat stanovništva koje živi u domaćinstvima u riziku od siromaštva u tekućoj godini i u bar dvije od prethodne tri godine. To znači da su ovim pokazateljem obuhvaćeni oni koji se u posljednje četiri godine barem tri godine nalaze u riziku siromaštva.

Tabela 5. Disperzija oko praga rizika od siromaštva

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Stopa rizika od siromaštva, ako je prag:					
<i>40-postotni (40% medijane)</i>	16,2	11,9	13,5	12,9	11,9
<i>50-postotni (50% medijane)</i>	21,9	17,4	19,9	18,7	17,2
<i>70-postotni (70% medijane)</i>	33,4	32,5	31,9	31,2	30,4

Uticaj izbora praga rizika od siromaštva na stopu rizika od siromaštva prikazan je u tabeli 5. Povećanje praga rizika od siromaštva sa 60% na 70% medijane ekvivalentnog dohotka povećalo bi stopu rizika od siromaštva za 6,8 procentna poena odnosno na 30,4% u 2017. godini. Smanjenje praga rizika od siromaštva sa 60% na 50% medijane ekvivalentnog dohotka smanjilo bi stopu rizika od siromaštva za 6,4 procentna poena, tj. na 17,2% u 2017. godini.

Tabela 6. Stopa rizika od siromaštva prije i poslije socijalnih transfera¹⁷, %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Stopa rizika od siromaštva poslije socijalnih tranfera	25,2	24,1	24,4	24,0	23,6
<i>Socijalni transferi nijesu uključeni u dohodak</i>	28,9	31,1	29,4	28,9	31,4
<i>Penzije i socijalni transferi nijesu uključeni u dohodak</i>	46,1	46,5	45,1	44,1	46,6

Stopa rizika od siromaštva prije dobijanja socijalnih transfera izračunava se na osnovu dohotka koji je umanjen za vrijednost socijalnih transfera i penzija.

Stopa rizika prije socijalnih transfera iznosila bi 31,4%, dok bi stopa rizika prije socijalnih tranasfera i penzija iznosila 46,6%.

¹⁷ Detaljnije o socijalnim transferima pogledati u metodološkom dijelu publikacije na str. 19.

Tabela 7. Stopa rizika od siromaštva prema tipu domaćinstva, %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Domaćinstva bez izdržavane djece	15,1	13,0	15,9	16,6	15,7
Jednočlano domaćinstvo	14,6	15,8	18,9	16,5	19,1
<i>Muškarac</i>	15,3	16,0	19,4	16,0	19,5
<i>Žena</i>	14,1	15,6	18,5	16,9	18,7
<i>Jednočlano domaćinstvo, osoba mlađa od 65 godina</i>	15,7	16,6	20,8	19,0	23,1
<i>Jednočlano domaćinstvo, osoba starosti 65 i više godina</i>	13,2	15,0	16,9	14,3	15,6
Dvije odrasle osobe	15,2	12,4	15,4	16,6	14,7
<i>Dvije odrasle osobe, obje mlađe od 65 godina</i>	19,8	11,7	16,3	14,1	12,4
<i>Dvije odrasle osobe, bar jedna stara 65 i više godina</i>	7,8	9,1	11,6	15,5	14,8
Ostala domaćinstva bez izdržavane djece	16,3	14,0	16,5	17,6	15,3
Domaćinstva sa izdržavanom djecom	30,1	29,3	28,9	28,0	28,0
<i>Jedan roditelj sa najmanje jednim izdržavanim djetetom</i>	32,6	23,1	28,9	25,2	28,0
<i>Dvije odrasle osobe s jednim izdržavanim djetetom</i>	17,2	16,4	15,8	16,6	16,3
	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
<i>Dvije odrasle osobe sa dvoje izdržavane djece</i>	26,7	22,8	23,6	22,2	21,2
<i>Dvije odrasle osobe sa troje ili više izdržavane djece</i>	47,9	45,4	48,7	44,6	45,9
<i>Dvije ili više odraslih osoba sa izdržavanom djecom</i>	30,0	29,5	28,9	28,1	28,0
<i>Ostala domaćinstva sa izdržavanom djecom</i>	27,1	28,8	26,6	25,8	26,1

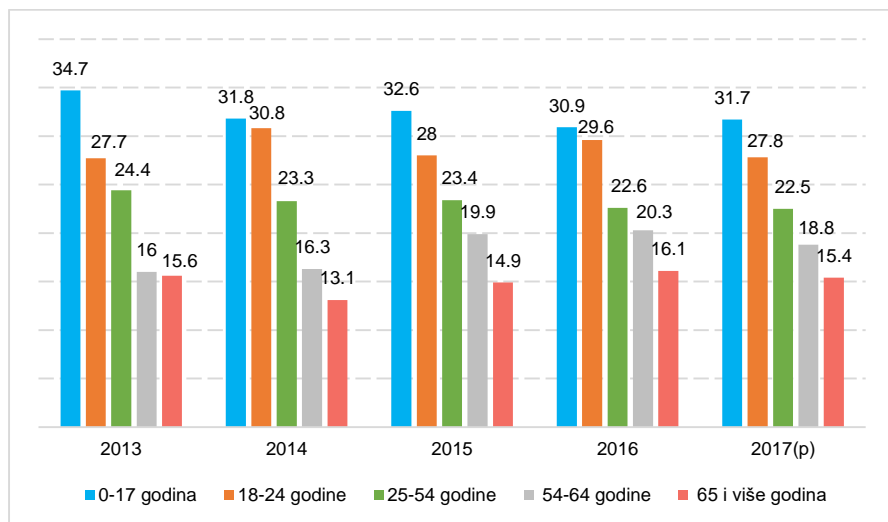
U domaćinstvima bez izdržavane djece stopa rizika od siromaštva u 2017. godini iznosila je 15,7%, i nema statistički značajnih odstupanja za period od 2013 - 2017. godine. Za jednočlana domaćinstva stopa rizika od siromaštva iznosila je 19,1%, što je za 4,5 procentna poena više nego u 2013. godini. U jednočlanim domaćinstvima veća je stopa rizika od siromaštva kod lica mlađih od 65 godina (23,1%), nego što je slučaj kod jednočlanih domaćinstava kojeg čini član stariji od 65 godina (15,6%).

Domaćinstva koja čine dvije odrasle osobe su u 14,7% slučajeva u riziku od siromaštva i tokom perioda od 5 godina (2013 – 2017.), ne postoje statistički značajna odstupanja.

S druge strane, domaćinstva sa izdržavanom djecom bila su više izložena riziku od siromaštva, 28,0% u odnosu na domaćinstva bez djece (19,1% za jednočlano, i dvočlano domaćinstvo bez djece 14,7%).

U odnosu na 2013. godinu došlo je do smanjenja stope rizika od siromaštva za sve tipove domaćinstava sa izdržavanom djecom, a smanjenje je najviše izraženo kod domaćinstva sa dvije odrasle osobe i dvoje izdržavane djece (5,5 procentnih poena).

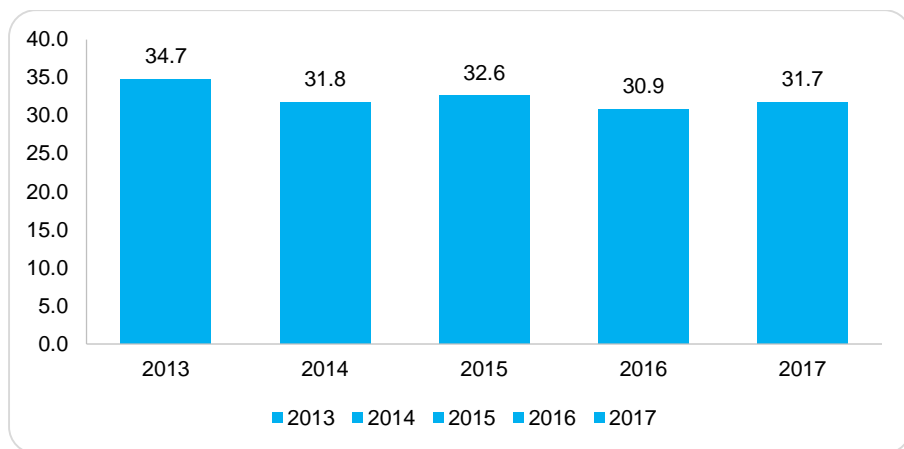
Grafikon 3. Stopa rizika od siromaštva prema starosti, %

Djeca do 17 godina starosti su u 31,7% slučajeva u riziku od siromaštva, što je manje za 3 procentna poena u odnosu na 2013. godinu. Grafikon 3., pokazuje da sa porastom godina starosti opada stopa rizika od siromaštva. Srednje generacije (25 - 64 godine) su ispodprosječno ugrožene, dok su u najmanjem riziku od siromaštva građani koji imaju 65 i više godina (15,4%).

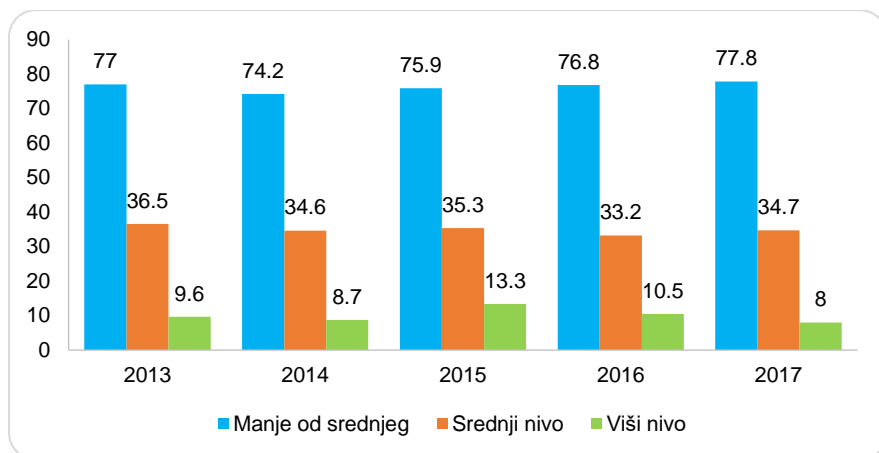
Zavod za statistiku je u saradnji sa UNICEF-om obračunao određeni set indikatora koji se odnose na relativno siromaštvo djece, a koji su prezentovani u ovoj publikaciji.

Grafikon 4. Stopa djece u riziku od siromaštva tokom godina, %

Kao što se može zaključiti iz grafikona 4., tokom prethodnih pet godina, relativno siromaštvo djece je opalo za 3 procentna poena i sada iznosi 31,7%.

Grafikon 5. Djeca u riziku od siromaštva tokom godina po nivou obrazovanja roditelja, %

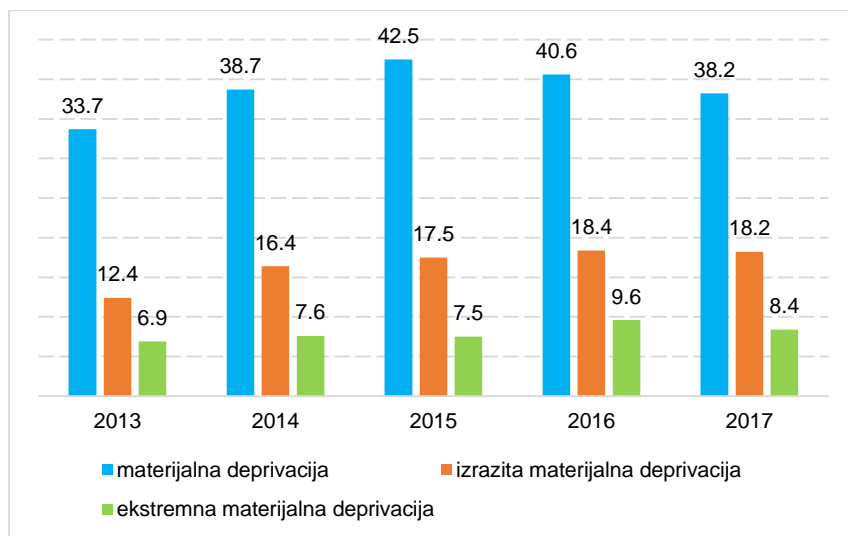

Klasifikacija obrazovnih aktivnosti zasniva se na Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja (ISCED), verziji UNESCO 2011.¹⁸ Klasifikacija obrazovanja je sledeća (ISCED):

- 0 — obrazovanje u ranom djetinjstvu
- ISCED 1 — osnovno obrazovanje
- ISCED 2 — niže srednje obrazovanje
- ISCED 3 — (više) srednje obrazovanje
- ISCED 4 — post-srednje obrazovanje (koje nije visoko)
- ISCED 5 — kratki ciklus visokog obrazovanja
- ISCED 6 — bečelor ili ekvivalentan nivo obrazovanja
- ISCED 7 — master ili ekvivalentan nivo obrazovanja
- ISCED 8 — doktorat ili ekvivalentan nivo obrazovanja

Grafikon 5. pokazuje da su skoro tri četvrtine djece roditelja s obrazovanjem nižim od srednjeg (ISCED: 0-2) u riziku od siromaštva. Kako se povećava obrazovni nivo roditelja, tako se smanjuje stopa djece koja su u riziku od siromaštva, opadajući na oko trećinu kada su u pitanju djeca roditelja s obrazovanjem do nivoa srednjeg obrazovanja (ISCED: 3-4). Stopa dodatno opada na 8% kada su u pitanju djeca roditelja s višim nivoom obrazovanja (ISCED: 5-8).

¹⁸ Više informacija dostupno je na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Impact_of_parents.E2.80.99_education_level_on_risk_of_poverty

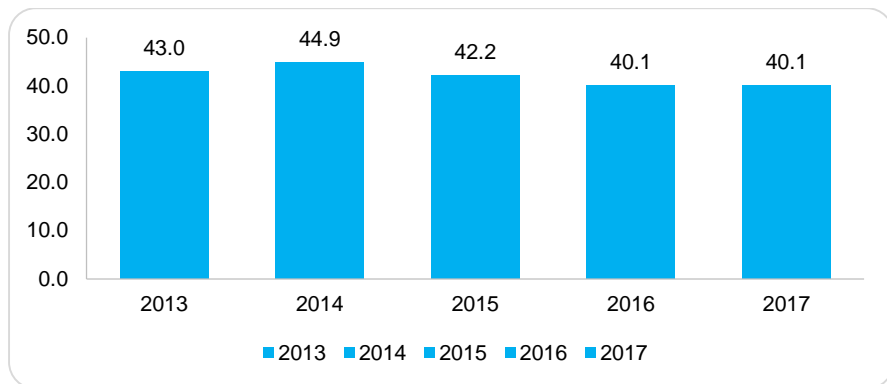
Grafikon 6. Stope materijalne deprivacije djece tokom godina, %

Grafikon 6. pokazuje tri nivoa materijalne deprivacije djece tokom više godina. Prvi nivo pokazuje nemogućnost domaćinstva da priušti najmanje tri stavke u domaćinstvu od ukupno devet; drugi nivo, koji se naziva izrazita deprivacija, podrazumijeva nemogućnost da se priušti najmanje četiri od devet stavki; dok treći nivo, pod nazivom ekstremna deprivacija, karakteriše nemogućnost da se priušti najmanje pet od devet stavki materijalne deprivacije.¹⁹

U periodu od 2013. do 2017. godine, stope materijalne deprivacije djece su porasle. Kada je u pitanju prvi nivo deprivacije, stopa je porasla za 4,5 procentna poena, stopa izrazite deprivacije je u porastu od 5,8 procentnih poena, odnosno 1,5 procentnih poena za ekstremni nivo deprivacije.

¹⁹ Detaljnije o stavkama materijalne deprivacije pogledati u metodološkom dijelu publikacije na strani 21.

Grafikon 7. Stopa djece u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROPE) tokom godina, %

AROPE je standardna Eurostat-ova varijabla koja predstavlja kombinaciju stope rizika od siromaštva, stope izrazite materijalne deprivacije, kao i stope domaćinstava sa veoma niskim intenzitetom rada. Grafikon 7. prikazuje da je AROPE stopa za djecu (0 - 17 godina) tokom petogodišnjeg perioda smanjena za 2,9 procentna poena i u 2017. godini je iznosila 40,1%.

Tabela 8. Stopa rizika od siromaštva prema polu, %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Muškarci	24,9	24,2	24,4	24,5	24,2
Žene	25,4	23,9	24,5	23,6	23,0

Posmatrano prema polu, ne uočavaju se značajne razlike u riziku siromaštva muškaraca i žena za period od 2013 - 2017. godine. U posmatranom periodu, izloženost riziku siromaštva kod žena je smanjena, dok je kod muškaraca ostala nepromijenjena. U 2017. godini stopa rizika od siromaštva kod muškaraca iznosila je 24,2% i u odnosu na stopu rizika od siromaštva kod žena je veća za 1,2 procentna poena (23,0%).

Tabela 9. Stopa rizika od siromaštva prema najvišem nivou obrazovanja, %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Osnovna škola i manje od osnovne škole	36,6	36,1	35,7	37,7	36,2
Srednja škola, obrazovanje poslije srednje škole a nije više obrazovanje	21,1	21,5	22,3	21,7	20,8
Više i visoko obrazovanje (fakultet, magistri i doktori nauka)	6,0	6,1	7,6	7,0	6,8

Prema Anketi o dohotku i uslovima života rizik od siromaštva prikazuje se prema tri nivoa obrazovanja, kao što je predstavljeno u tabeli 9. Rizik od siromaštva u 2017. godini značajno opada sa povećanjem nivoa obrazovanja: sa 36,2% za lica sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom, preko 20,8% za lica sa srednjim nivoom obrazovanja, na 6,8% za lica sa visokim obrazovanjem.

Tabela 10. Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti (18 i više godina), %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Zaposleni kod poslodavca	5,5	7,2	6,1	6,6	5,9
Samozaposleni	10,9	12,1	18,9	16,0	19,8
Nezaposleni	49,0	43,7	44,0	42,2	44,8
Penzioneri	12,1	12,4	14,2	16,4	14,4
Ostali neaktivni	30,0	32,0	33,4	32,9	31,0

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti²⁰ ukazuje da je 44,8% nezaposlenih izloženo riziku od siromaštva u 2017. godini. Samozaposleni imaju veću stopu rizika od siromaštva od zaposlenih kod poslodavca (19,8% prema 5,9%), jer ova kategorija obuhvata poljoprivrednike čiji prihodi u naturi nijesu uključeni u dohodak, kao i

²⁰ Status aktivnosti se određuje na osnovu izjave ispitanika o sopstvenom statusu koji je trajao duže od šest mjeseci u godini koja prethodi godini anketiranja.

porodične radnike²¹ u domaćinstvu koji po definiciji nemaju prihode. Kod penzionera stopa rizika od siromaštva u 2017. godini iznosila 14,4% i u odnosu na 2013. godinu je povećana za 2,3 procentna poena.

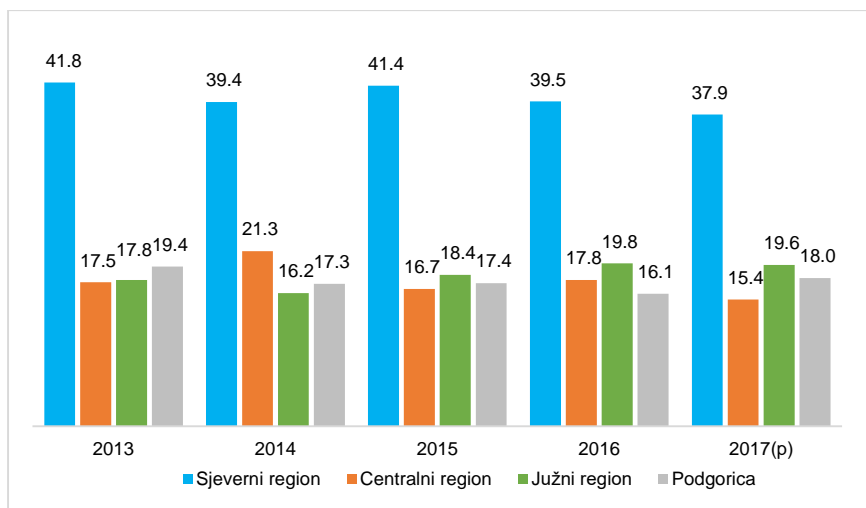
Tabela 11. Stopa rizika od siromaštva prema intenzitetu rada članova domaćinstva (18 - 59 godina), %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Veoma nizak	63,5	58,9	63,2	61,6	59,9
Nizak	22,0	26,6	28,8	24,5	25,1
Srednji	15,0	15,9	14,8	15,5	17,6
Visok i veoma visok	0,6	2,2	2,5	2,1	2,2

Najveći procenat osoba koje su u riziku od siromaštva živi u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada.²² U 2017. godini taj procenat je iznosio 59,9%. Stopa rizika od siromaštva prema intenzitetu rada se smanjuje sa povećanjem radne intenzivnosti, od 25,1% kod domaćinstava sa niskim intenzitetom rada, preko 17,6% kod domaćinstava sa srednjim intenzitetom rada do 2,2% kod domaćinstava sa visokim i veoma visokim intenzitetom rada.

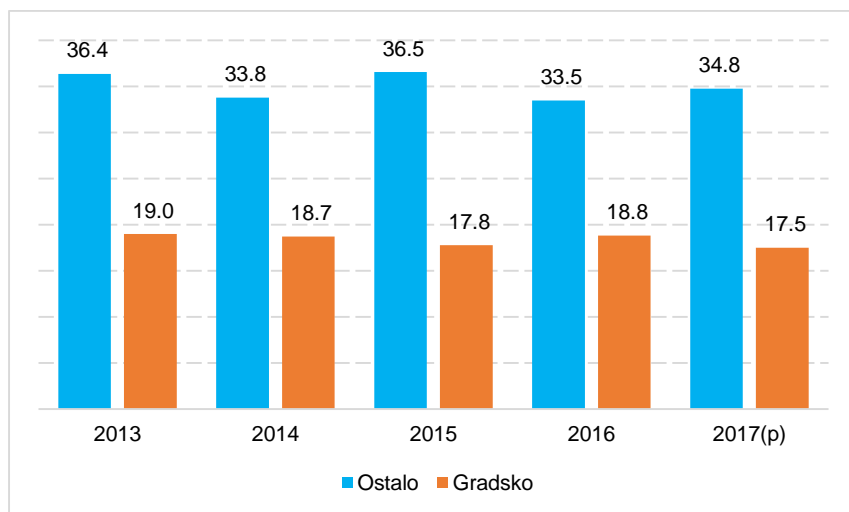
²¹ U porodične radnike se ubrajaju lica koja bez ikakve nadoknade pomažu članovima porodice u radu ili vođenju porodičnog biznisa ili individualnog poljoprivrednog gazdinstva.

²² Lica koja žive u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada su sva lica starosti od 0 do 59 godina koja žive u domaćinstvima u kojima su članovi radnog uzrasta radili manje od 20% ukupnog broja mjeseci u kojima su mogli raditi tokom referentnog perioda (godina koja prethodi godini anketiranja). Ostale kategorije intenzivnosti rada su sledeće: niska (od 20% do manje od 45%), srednja (od 45% do 55%), visoka (preko 55% do 85%) i veoma visoka (preko 85% do 100%). Radno sposobni članovi domaćinstva su osobe starosti od 18-59 godina, s tim da se isključuju studenti u starosnoj grupi od 18-24 godine.

Grafikon 8. Stopa rizika od siromaštva prema regionima, %

Stanovnici Sjevernog regiona su najviše bili izloženi riziku siromaštva tokom cijelog posmatranog perioda, dok je rangiranje ostalih regiona po godinama bilo različito. U 2017. godini, 37,9% stanovnika Sjevernog regiona je bilo izloženo riziku siromaštva, dok su stanovnici Centralnog regiona, imali najmanji rizik siromaštva od 15,4%. U odnosu na 2013. godinu, Sjeverni i Centralni region, kao i glavni grad Podgorica zabilježili su smanjenje stope rizika od siromaštva.

Znatno niži dohodak stanovništva u Sjevernom regionu u odnosu na ostale regione može se u izvjesnoj mjeri objasniti dominantnim učešćem poljoprivrede. U raspoloživi dohodak nije uključena vrijednost proizvodnje domaćinstva za sopstvene potrebe. Prihod od proizvodnje dobara za sopstvene potrebe podrazumijeva vrijednost hrane i pića koje domaćinstvo samo proizvede i potroši za sopstvene potrebe. U ruralnim oblastima kao i u sjevernom dijelu Crne Gore, standard stanovništva uveliko zavisi od sopstvene proizvodnje. Novčani prihodi stanovništva koji se bave sopstvenom proizvodnjom mogu biti vrlo niski i ukazivati na vrlo nizak standard što ne mora biti slučaj zbog značajne vrijednosti sopstvene proizvodnje.

Grafikon 9. Stopa rizika od siromaštva prema tipu naselja, %

Stanovništvo ostalih (ruralnih) područja je znatno više suočeno sa rizikom od siromaštva u odnosu na gradsko stanovništvo. Ovoj razlici doprinosi i neuključivanje dohotka u naturi, koji je znatno važniji u ruralnim u odnosu na urbana područja. Riziku siromaštva je bio izložen svaki treći stanovnik ruralnih područja (34,8%). Stopa rizika od siromaštva u gradskom području iznosila je 17,5% u 2017. godini.

3.3 Pokazatelji materijalne deprivacije i socijalne isključenosti

Tabela 12. Stopa materijalne deprivacije prema broju stavki materijalne deprivacije, %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Tri ili više stavki	32,9	37,0	37,0	36,5	35,2
Četiri ili više stavki	12,6	13,3	14,7	14,9	13,9
Pet ili više stavki	6,6	4,9	6,0	6,9	5,3

Stopa materijalne deprivacije od 35,2% u 2017. godini pokazuje procenat osoba koje žive u domaćinstvima koja ne mogu priuštiti najmanje tri od devet stavki materijalne deprivacije.

Stopa izrazite materijalne deprivacije od 13,9% u 2017. godini pokazuje procenat osoba koje žive u domaćinstvima koja ne mogu priuštiti najmanje četiri od devet stavki materijalne deprivacije.

Stopa ekstremne materijalne deprivacije od 5,3% u 2017. godini pokazuje procenat osoba koje žive u domaćinstvima koja ne mogu priuštiti najmanje pet od devet stavki materijalne deprivacije.²³ Nije bilo značajnih promjena u stopi materijalne deprivacije prema broju stavki materijalne deprivacije u periodu od pet godina (2013 – 2017.).

Tabela 13. Učešće osoba u ukupnom stanovništvu koji žive u domaćinstvima prema intezitetu rada članova domaćinstva²⁴, %

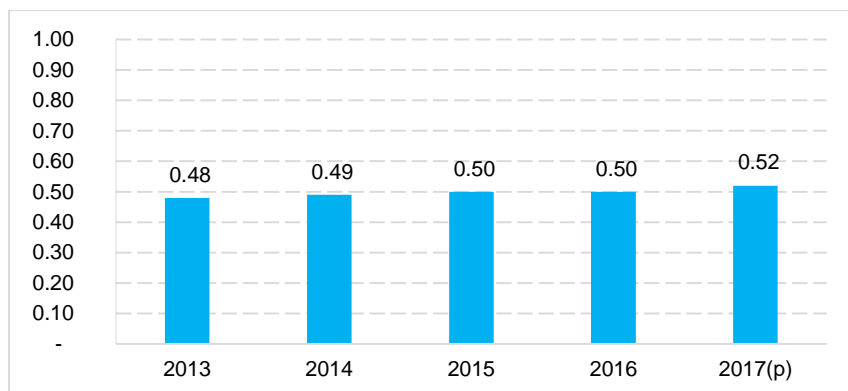
	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Veoma nizak	22,6	21,6	19,2	20,0	19,3
Nizak	10,0	12,0	12,1	11,5	10,2
Srednji	22,8	21,4	21,2	21,2	20,1
Visok i veoma visok	27,3	28,0	28,8	28,6	30,2

²³ Detaljnije o stavkama materijalne deprivacije pogledati u metodološkom dijelu publikacije na strani 21.

²⁴ Zbir procenata lica koja žive u domaćinstvima sa različitim intezitetom rada nije jednaka 100% iz razloga što se ovaj pokazatelj odnosi na lica starosti od 0-59 godina.

U Crnoj Gori najveći procenat osoba živi u domaćinstvima koja imaju visok ili veoma visok intezitet rada, u kojima su svi radno sposobni članovi domaćinstva od 18-59 godina radili između 55-100% od ukupnog broja mjeseci u kojima su oni mogli raditi tokom referentnog perioda (godina koja prethodi godini anketiranja). U odnosu na 2013. godinu u 2017. godini smanjio se procenat osoba koje žive u domaćinstvima sa veoma niskim intezitetom rada sa 22,6% na 19,3%, dok je procenat osoba koje žive u domaćinstvima sa visokim i veoma visokim intezitetom rada povećan za 2,9 procentna poena (sa 27,3% na 30,2%)²⁵.

Grafikon 10. Prosječan intezitet rada članova domaćinstva (0 - 59 godina)

U periodu od 2013. do 2017. godine došlo je do blagog rasta intenzivnosti rada članova domaćinstva, koji je u 2017. na skali od 0 do 1 iznosio u prosjeku oko 0,52. Domaćinstva u kojima svi članovi radnog uzrasta (18 - 59 godina) rade puno radno vrijeme imaju vrijednost ovog indikatora 1, domaćinstva u kojima niko ne radi imaju vrijednost 0, dok domaćinstva u kojima jedan od dva člana radnog uzrasta radi puno radno vrijeme imaju intenzivnost rada 0,52.

²⁵ Intezitet rada predstavlja odnos ukupnog broja mjeseci u kojima su svi radno sposobni članovi domaćinstva radili u referentnom periodu i ukupnog broja mjeseci koje su ti isti članovi domaćinstva teoretski mogli raditi u tom istom razdoblju. Radno sposobni članovi domaćinstva su osobe starosti od 18-59 godina, s tim da se isključuju studenti u starosnoj grupi od 18-24 godine. Intezitet rada može biti veoma nizak (0-0,20), nizak (0,20-0,45), srednji (0,45-0,55), visok (0,55-0,85) i veoma visok (0,85-1).

Tabela 14. Stopa od rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti i komponente ovog pokazatelja, %

	2013	2014	2015	2016	2017 ^(p)
Stopa rizika od siromaštva	25,2	24,1	24,4	24,0	23,6
Stopa izrazite materijalne deprivacije	12,6	13,3	14,7	14,9	13,9
Procenat osoba koji žive u domaćinstvima sa niskim intezitetom rada ²⁶	22,6	21,6	19,2	20,0	19,3
Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti	37,3	37,5	35,9	34,6	33,6

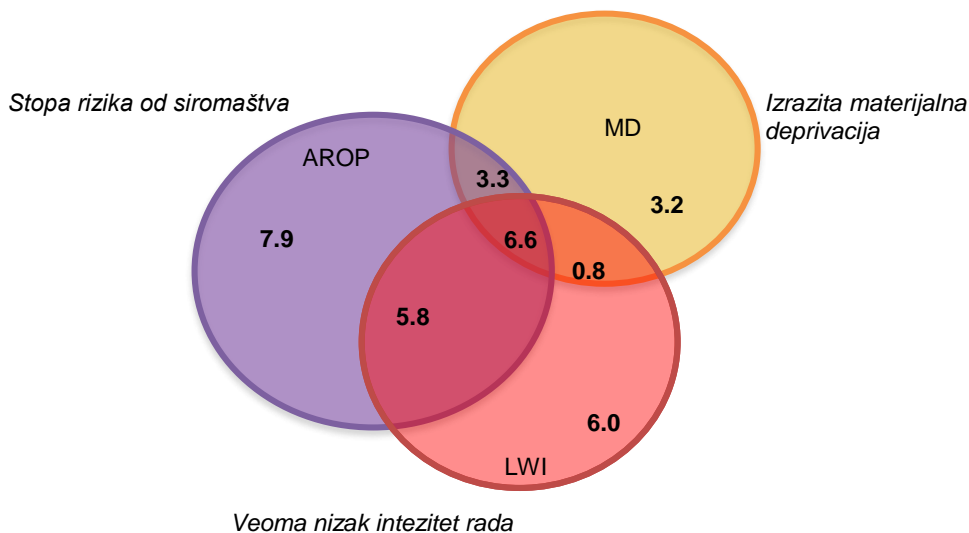
Pokazatelj rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (*engl. AROPE — At risk of poverty or social exclusion*) predstavlja kombinaciju stope rizika od siromaštva, stope izrazite materijalne deprivacije, kao i stope domaćinstava sa veoma niskim intezitetom rada.

Smatra se da osobe žive u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti ako su izložene barem jednoj od tri ili u sve tri prethodno opisane dimenzije siromaštva. Neki su istovremeno suočeni s dvije ili tri kategorije siromaštva pa je zbog toga nemoguće posmatrati ovaj pokazatelj kao zbir pojedinačnih komponenti, jer bi takvo posmatranje pokazatelja dovelo do dvostrukog brojanja u određenim slučajevima. Zbog toga ovaj pokazatelj predstavlja kombinaciju a ne zbir tri prethodno navedene komponente.

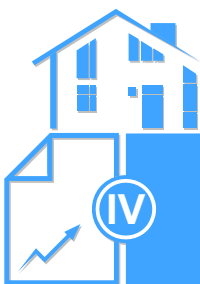
Obzirom da se pokazatelj stope rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti predstavlja sa tri različite kategorije rizika, moguće je izračunati i različite kombinacije rizika između ovih kategorija, kao i svake kategorije rizika zasebno.

²⁶ Učešće osoba koje žive u domaćinstvima sa veoma niskim intezitetom rada, kao komponenta pokazatelja rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti, mjeri učešće osoba starosti od 0-59 godina u ukupnom stanovništvu koji žive u domaćinstvima u kojima su radno sposobne osobe tokom referentnog perioda radile manje od 20% svog ukupnog radnog potencijala.

Grafikon 11. Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti u Crnoj Gori, 2017.^(p) godina, %

Posmatrajući prema komponentama pokazatelja rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti, u 2017. godini, rizik od dohodovnog siromaštva je bio najrasprostranjeniji oblik siromaštva od 23,6%, dok 13,9% stanovnika u Crnoj Gori živi u domaćinstvima koja su izjavila da ne mogu da priušte najmanje četiri od devet stavki materijalne deprivacije. Kada je u pitanju intezitet rada kao komponenta ovog pokazatelja, skoro petina stanovnika Crne Gore starosti od 0 do 59 godina, živi u domaćinstvima sa veoma niskim intezitetom rada (19,3%).

**Međunarodno poređenje pokazatelja
rizika od siromaštva, nejednakosti i
socijalne isključenosti, 2013 - 2017. godina**

IV MEĐUNARODNO POREĐENJE POKAZATELJA RIZIKA OD SIROMAŠTVA, NEJEDNAKOSTI I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI, 2013 - 2017. GODINA

Pokazatelji siromaštva, uporedni prikaz sa zemljama EU i regiona, **2013. godina**

	Stopa rizika od siromaštva %	Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije uključene u dohodak) %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije nisu uključene u dohodak) %	Gini koeficijent	Nejednako-st distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)
EU-28	16,7	24,6	26,0	44,5	30,5	5,0
Austrija	14,4	18,8	25,9	44,1	27,0	4,1
Belgija	15,1	20,8	26,3	42,1	25,9	3,8
Bugarska	21,0	48,0	26,7	41,9	35,4	6,6
Češka	8,6	14,6	16,6	36,9	24,6	3,4
Crna Gora	25,2	37,3	28,9	46,1	38,5	8,5
Danska	11,9	18,3	27,8	41,5	26,8	4,0
Estonija	18,6	23,5	25,2	39,5	32,9	5,5
Finska	11,8	16,0	26,4	41,7	25,4	3,6
Francuska	13,7	18,1	24,4	44,4	30,1	4,5
Grčka	23,1	35,7	28,0	53,4	34,4	6,6
Holandija	10,4	15,9	20,8	37,2	25,1	3,6
Hrvatska	19,5	29,9	29,7	44,6	30,9	5,3
Irska	15,7	29,9	38,3	49,2	30,7	4,7
Island	9,3	13,0	22,7	34,5	24,0	3,4
Italija	19,3	28,5	24,6	45,5	32,8	5,8
Kipar	15,3	27,8	24,3	36,5	32,4	4,9
Letonija	19,4	35,1	25,8	43,0	35,2	6,3
Litvanija	20,6	30,8	30,3	46,6	34,6	6,1
Luksemburg	15,9	19,0	29,4	45,3	30,4	4,6
Mađarska	15,0	34,8	27,0	50,1	28,3	4,3

Pokazatelji siromaštva, uporedni prikaz sa zemljama EU i regiona, 2013. godina

/nastavak/

	Stopa rizika od siromaštva %	Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije uključene u dohodak) %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije nijesu uključene u dohodak) %	Gini koeficijent	Nejednako-st distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)
Makedonija, BJR	24,2	48,1	26,8	41,0	37,0	8,4
Malta	15,7	24,0	23,3	38,4	27,9	4,1
Njemačka	16,1	20,3	24,5	43,8	29,7	4,6
Norveška	10,9	14,1	25,9	38,0	22,7	3,3
Poljska	17,3	25,8	22,8	43,2	30,7	4,9
Portugal	18,7	27,5	25,5	46,9	34,2	6,0
Rumunija	23,0	41,9	28,1	50,0	34,6	6,8
Slovačka	12,8	19,8	20,1	38,0	24,2	3,6
Slovenija	14,5	20,4	25,3	42,3	24,4	3,6
Španija	20,4	27,3	30,0	45,5	33,7	6,3
Srbija	24,5	42,0	31,8	51,1	38,0	8,6
Švajcarska	14,5	16,3	23,0	35,4	28,5	4,2
Švedska	16,0	18,3	28,8	44,0	26,0	4,0
Turska	23,1	51,2	24,8	39,5	42,1	8,7
Velika Britanija	15,9	24,8	30,1	45,2	30,2	4,6

Izvor: Eurostat - <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Pokazatelji siromaštva, uporedni prikaz sa zemljama EU i regiona, **2014. godina**

	Stopa rizika od siromaštva %	Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije uključene u dohodak) %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera, (penzije nijesu uključene u dohodak) %	Gini koeficijent	Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)
EU-28	17,2	24,4	26,1	44,8	31,0	5,2
Austrija	14,1	19,2	25,4	43,8	27,6	4,1
Belgija	15,5	21,2	27,5	43,1	25,9	3,8
Bugarska	21,8	40,1	27,2	46,2	35,4	6,8
Češka	9,7	14,8	17,2	37,1	25,1	3,5
Crna Gora	24,1	37,5	31,1	46,5	36,5	7,3
Danska	12,1	17,9	26,9	41,5	27,7	4,1
Estonija	21,8	26,0	28,4	40,9	35,6	6,5
Finska	12,8	17,3	27,6	43,3	25,6	3,6
Francuska	13,3	18,5	24,0	44,4	29,2	4,3
Grčka	22,1	36,0	26,0	52,3	34,5	6,5
Holandija	11,6	16,5	21,3	37,8	26,2	3,8
Hrvatska	19,4	29,3	29,9	45,2	30,2	5,1
Irska	16,4	27,7	37,1	48,2	31,1	4,9
Island	7,9	11,2	21,4	32,6	22,7	3,1
Italija	19,4	28,3	24,7	45,8	32,4	5,8
Kipar	14,4	27,4	24,6	36,5	34,8	5,4
Letonija	21,2	32,7	26,9	41,7	35,5	6,5
Litvanija	19,1	27,3	27,5	43,5	35,0	6,1
Luksemburg	16,4	19,0	27,6	44,8	28,7	4,4
Mađarska	15,0	31,8	26,6	50,1	28,6	4,3
Makedonija, BJR	22,1	43,3	24,8	41,7	35,2	7,2
Malta	15,9	23,8	23,8	37,8	27,7	4,0
Njemačka	16,7	20,6	25,0	44,1	30,7	5,1
Norveška	10,9	13,5	24,8	38,2	23,5	3,4
Poljska	17,0	24,7	22,8	43,8	30,8	4,9
Portugal	19,5	27,5	26,7	47,8	34,5	6,2
Rumunija	25,1	40,3	28,7	50,4	35,0	7,2
Slovačka	12,6	18,4	19,6	38,0	26,1	3,9
Slovenija	14,5	20,4	25,1	42,5	25,0	3,7
Španija	22,2	29,2	31,1	47,5	34,7	6,8
Srbija	25,4	43,1	32,6	52,5	38,6	9,8
Švajcarska	13,8	16,4	24,4	37,6	29,5	4,4
Švedska	15,6	18,2	30,0	45,4	26,9	4,2
Turska	23,0	41,6	24,7	40,0	41,2	8,3
Velika Britanija	16,8	24,1	29,4	43,6	31,6	5,1

Izvor: Eurostat- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Pokazatelji siromaštva, uporedni prikaz sa zemljama EU i regiona, **2015. godina**

	Stopa rizika od siromaštva %	Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije uključene u dohodak) %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera, (penzije nijesu uključene u dohodak) %	Gini koeficijent	Nejednakost dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)
EU-28	17,3	23,8	26,1	44,7	31,0	5,2
Austrija	13,9	18,3	25,6	44,4	27,2	4,0
Belgija	14,9	21,1	26,7	43,4	26,2	3,8
Bugarska	22,0	41,3	28,4	43,0	37,0	7,1
Češka	9,7	14,0	16,8	37,0	25,0	3,5
Crna Gora	24,4	35,9	29,4	45,1	36,5	7,5
Danska	12,2	17,7	25,8	40,6	27,4	4,1
Estonija	21,6	24,2	27,9	39,4	34,8	6,2
Finska	12,4	16,8	26,8	43,4	25,2	3,6
Francuska	13,6	17,7	23,7	44,4	29,2	4,3
Grčka	21,4	35,7	25,4	52,8	34,2	6,5
Holandija	11,6	16,4	22,3	39,1	26,7	3,8
Hrvatska	20,0	29,1	31,0	45,2	30,4	5,2
Irska	16,3	26,0	36,2	46,3	29,8	4,5
Island	9,2	12,5	19,9	31,7	24,7	3,4
Italija	19,9	28,7	25,4	46,0	32,4	5,8
Kipar	16,2	28,9	25,4	38,8	33,6	5,2
Letonija	22,5	30,9	27,3	40,9	35,4	6,5
Litvanija	22,2	29,3	28,7	43,0	37,9	7,5
Luksemburg	15,3	18,5	27,2	44,7	28,5	4,3
Mađarska	14,9	28,2	25,6	49,1	28,2	4,3
Makedonija, BJR	21,5	41,6	24,8	40,5	33,7	6,6
Malta	16,3	22,4	23,7	37,5	28,1	4,2
Njemačka	16,7	20,0	25,2	44,1	30,1	4,8
Norveška	11,9	15,0	26,5	40,3	23,9	3,5
Poljska	17,6	23,4	22,8	44,0	30,6	4,9
Portugal	19,5	26,6	26,4	47,5	34,0	6,0
Rumunija	25,4	37,4	29,2	49,4	37,4	8,3
Slovačka	12,3	18,4	19,0	38,1	23,7	3,5
Slovenija	14,3	19,2	24,8	42,5	24,5	3,6
Španija	22,1	28,6	30,1	47,0	34,6	6,9
Srbija	25,4	41,3	37,2	55,7	38,2	9,0
Švajcarska	15,6	18,2	25,0	38,0	29,6	4,5
Švedska	16,3	18,6	29,8	44,7	26,7	4,1
Turska	22,5	41,3	24,1	39,6	41,9	8,6
Velika Britanija	16,6	23,5	29,3	44,2	32,4	5,2

Izvor: Eurostat- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Pokazatelji siromaštva, uporedni prikaz sa zemljama EU i regiona, **2016. godina**

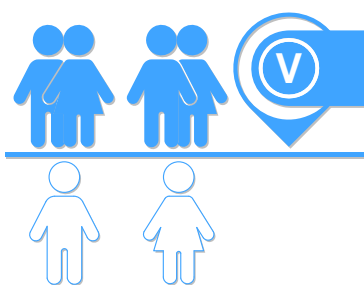
	Stopa rizika od siromaštva %	Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije uključene u dohodak) %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera, (penzije nису uključene u dohodak) %	Gini koeficijent	Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)
EU-28	17,3	23,5	25,9	44,5	30,8	5,2
Austrija	14,1	18,0	26,3	44,8	27,2	4,1
Belgija	15,5	20,7	26,3	44,2	26,3	3,8
Bugarska	22,9	40,4	27,9	45,6	37,7	7,7
Češka	9,7	13,3	16,3	36,5	25,1	3,5
Crna Gora	24,0	34,6	28,9	44,1	36,5	7,4
Danska	11,9	16,8	24,9	40,3	27,7	4,1
Estonija	21,7	24,4	28,9	39,6	32,7	5,6
Finska	11,6	16,6	27,0	43,7	25,4	3,6
Francuska	13,6	18,2	23,5	45,1	29,3	4,3
Grčka	21,2	35,6	25,1	52,9	34,3	6,6
Holandija	12,7	16,7	22,0	38,5	26,9	3,9
Hrvatska	19,5	27,9	27,3	44,8	29,8	5,0
Irska	16,6	24,2	34,7	44,6	29,5	4,4
Island	8,8	12,2	19,9	31,6	24,1	3,3
Italija	20,6	30,0	26,2	46,5	33,1	6,3
Kipar	16,1	27,7	25,0	38,3	32,1	4,9
Letonija	21,8	28,5	27,8	40,2	34,5	6,2
Litvanija	21,9	30,1	27,9	42,1	37,0	7,1
Luksemburg	16,5	19,8	27,1	44,4	31,0	5,0
Mađarska	14,5	26,3	25,8	47,7	28,2	4,3
Makedonija, BJR	21,9	41,1	25,8	41,6	33,6	6,6
Malta	16,5	20,1	23,8	37,9	28,5	4,2
Njemačka	16,5	19,7	25,3	43,5	29,5	4,6
Norveška	12,2	15,3	26,3	40,9	25,0	3,7
Poljska	17,3	21,9	22,7	43,5	29,8	4,8
Portugal	19,0	25,1	25,0	46,1	33,9	5,9
Rumunija	25,3	38,8	29,4	49,5	34,7	7,2
Slovačka	12,7	18,1	18,4	37,9	24,3	3,6
Slovenija	13,9	18,4	24,3	41,2	24,4	3,6
Španija	22,3	27,9	29,5	46,8	34,5	6,6
Srbija	25,5	38,7	35,9	54,9	38,6	9,7
Švajcarska	14,7	17,8	24,7	38,4	29,4	4,4
Švedska	16,2	18,3	29,8	45,0	27,6	4,3
Turska	22,8	45,1	24,7	40,5	42,6	8,6
Velika Britanija	15,9	22,2	28,1	42,7	31,5	5,1

Izvor: Eurostat- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Pokazatelji siromaštva, uporedni prikaz sa zemljama EU i regiona, **2017. godina**

	Stopa rizika od siromaštva %	Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera (penzije uključene u dohodak) %	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera, (penzije nijesu uključene u dohodak) %	Gini koeficijent	Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni odnos (S80/S20)
EU-28	16,9	22,5	24,9	44,0	30,3	5,1
Austrija	14,4	18,1	24,9	43,4	27,9	4,3
Belgija	15,9	20,3	26,4	43,9	26,0	3,8
Bugarska	23,4	38,9	29,2	44,8	40,2	8,2
Češka	9,1	12,2	15,8	35,2	24,5	3,4
Crna Gora^(P)	23,6	33,7	31,4	46,6	36,7	7,6
Danska	12,4	17,2	25,3	40,5	27,6	4,1
Estonija	21,0	23,4	29,0	39,3	31,6	5,4
Finska	11,5	15,7	26,7	43,7	25,3	3,5
Francuska	13,3	17,1	23,9	45,4	29,3	4,4
Grčka	20,2	34,8	24,0	50,8	33,4	6,1
Holandija	13,2	17,0	21,9	38,0	27,1	4,0
Hrvatska	20,0	26,4	26,6	43,2	29,9	5,0
Irska	:	:	:	:	:	:
Island	:	:	:	:	:	:
Italija	20,3	28,9	25,2	45,4	32,7	5,9
Kipar	15,7	25,2	24,5	37,5	30,8	4,6
Letonija	22,1	28,2	28,3	40,0	34,5	6,3
Litvanija	22,9	29,6	29,7	42,3	37,6	7,3
Luksemburg	18,7	21,5	29,0	47,0	30,9	5,0
Mađarska	13,4	25,6	24,9	46,6	28,1	4,3
Makedonija, BJR	:	:	:	:	:	:
Malta	16,8	19,2	23,7	37,5	28,3	4,2
Njemačka	16,1	19,0	24,2	42,2	29,1	4,5
Norveška	:	:	:	:	:	:
Poljska	15,0	19,5	24,0	44,2	29,2	4,6
Portugal	18,3	23,3	23,6	45,2	33,5	5,7
Rumunija	23,6	35,7	28,3	47,5	33,1	6,5
Slovačka	12,4	16,3	17,5	37,4	23,2	3,5
Slovenija	13,3	17,1	24,0	41,5	23,7	3,4
Španija	21,6	26,6	28,4	45,1	34,1	6,6
Srbija	:	:	:	:	:	:
Švajcarska	:	:	:	:	:	:
Švedska	15,8	17,7	29,2	44,2	28,0	4,3
Turska	:	:	:	:	:	:
Velika Britanija	:	:	:	:	:	:

Izvor: Eurostat- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Apsolutno siromaštvo u Crnoj Gori

V APSOLUTNO SIROMAŠTVO U CRNOJ GORI

5.1 Indikatori apsolutnog siromaštva u Crnoj Gori

Zavod za statistiku je 2008. godine prvi put objavio rezultate analize siromaštva za 2005. i 2006. godinu u saradnji sa Svjetskom bankom, a uz podršku Ministarstva rada i socijalnog staranja. Pokazatelji siromaštva koji su zasnovani na nacionalnoj apsolutnoj liniji siromaštva su dobijeni u skladu sa metodologijom koju preporučuje Svjetska banka. Glavni indikator životnog standarda za apsolutnu liniju siromaštva je potrošnja domaćinstava. Zavod za statistiku je detaljan izračun apsolutne linije siromaštva uradio na bazi podataka iz Ankete o potrošnji domaćinstava.

Anketa o potrošnji domaćinstava je istraživanje bazirano na uzorku domaćinstava koje je zasnovano na Popisu stanovništva, domaćinstava i stanova. Anketom o potrošnji domaćinstava prikupljaju se podaci o:

- prihodima i rashodima domaćinstva,
- snabdjevenosti trajnim potrošnim dobrima,
- demografskim karakteristikama domaćinstva i drugi.

Koriste se dva različita perioda praćenja: tri mjeseca i dvanaest mjeseci, osim toga domaćinstva dobijaju dnevnik na početku intervjua, i treba da vode evidenciju troškova za hranu i neprehrambene proizvode tokom referentnog perioda (mjesec dana), kao i dobijenih prihoda.

Cilj Ankete o potrošnji domaćinstava je:

- a) dobijanje podataka neophodnih za izradu bilansa lične potrošnje u sistemu Nacionalnih računa,
- b) formiranje baze podataka za dobijanje pondera za izračunavanje indeksa potrošačkih cijena,
- c) da služi kao izvor podataka za izradu apsolutne linije siromaštva (potrošna metoda).

Stoga, prikupljeni podaci pružaju obimnu bazu informacija za praćenje promjena životnih uslova. Podaci Ankete o potrošnji domaćinstava u Crnoj Gori su pogodni za praćenje i izračun apsolutne linije siromaštva u Crnoj Gori tokom vremena i Zavod za statistiku će nastaviti sa obračunavanjem ove linije siromaštva u onim godinama kada bude realizovano istraživanje o potrošnji domaćinstava.

Kao što je već rečeno, za izračun apsolutne linije siromaštva glavni indikator životnog standarda je potrošnja. Agregat potrošnje domaćinstva za potrebe izračuna siromaštva obuhvata sledeće kategorije:

- Hrana, alkohol i duvan: uključuju se troškovi za kupovinu prehrambenih proizvoda, zajedno sa procijenjenom vrijednosti potrošnje iz sopstvene proizvodnje i procijenjenom vrijednosti poklona. Uzima se u obzir samo potrošnja za ličnu upotrebu u domaćinstvu, dok su proizvodi kupljeni za biznis ili poljoprivredu isključeni. Osim toga, isključuju se izdaci nastali u svrhu davanja poklona. Odnosno, u skladu s definicijom potrošnje za potrebe analize siromaštva, u potrošnju domaćinstva uključuje se vrijednost kupovine, primljenih poklona i sopstvene proizvodnje, ali samo onih artikala koji služe za ličnu potrošnju članova domaćinstva, a ne onih koji su nabavljeni radi biznisa, poljoprivredne proizvodnje ili davanja poklona.
- Neprehrambeni proizvodi: uključuju se troškovi (a) odjeće i obuće, (b) stanovanja, vode, električne energije, gasa i ostalih goriva, (c) malih aparata za domaćinstvo i redovnog održavanja stana, (d) zdravstvo, (e) transport, (f) komunikacije, (g) rekreaciju i kulturu, (h) obrazovanje, (i) restorane, kafiće i hotele, i (j) ostala dobra i usluge.

Modifikovana OECD skala je korišćena da se ukupna potrošnja prilagodi razlikama u veličini i sastavu domaćinstva, odnosno da se izračuna ekvivalentna potrošnja domaćinstva. Ekvivalentna veličina domaćinstva se izračunava kao ponderisana suma članova domaćinstva, gdje se prva odrasla osoba u domaćinstvu računa kao 1 jedinica, svaki drugi odrasli stariji od 14 godina, kao 0,5 jedinice, a svako dijete ispod 14 godina starosti kao 0,3 jedinice.

Apsolutna linija siromaštva za Crnu Goru za 2006. godinu konstruisana je u skladu sa metodom „troškova osnovnih životnih potreba“ na osnovu preporuka Ravalliona (1994), uz nužne modifikacije, a sastoji se od dvije glavne komponente: (a) linija siromaštva za hranu i (b) odgovarajući troškovi za nabavku osnovnih neprehrambenih proizvoda. Obje komponente sumirane zajedno daju ukupnu apsolutnu liniju siromaštva. Linija siromaštva za 2006. godinu služi kao „sidro“ uz koje se vezuju procjene linije siromaštva i svih indikatora siromaštva. Apsolutna linija siromaštva iz 2006. se modifikuje za stopu inflacije, odnosno za prosječnu godišnju promjenu cijena koju pokazuje indeks potrošačkih cijena.

Apsolutna linija siromaštva koju Zavod za statistiku koristi za analizu siromaštva je nacionalno specifična linija i ne može se koristiti za međunarodna poređenja, već samo za praćenje stanja i promjena siromaštva u Crnoj Gori.

Mjere siromaštva

Indikatori (ili mjere) siromaštva su statističke funkcije koje odnos između potrošnje i linije siromaštva za posmatrana domaćinstva i lica pretvaraju u jedan broj koji prikazuje opaženo stanje siromaštva. U novije vrijeme se za potrebe istraživanja apsolutnog siromaštva najčešće koriste tri mjere siromaštva iz takozvane FGT grupe mjera (Foster, Greer i Thorbecke, 1984)²⁷, a to su stopa siromaštva, jaz siromaštva i kvadrat jaza siromaštva.

Stopa siromaštva - stanovništvo čija ekvivalentna potrošnja spada ispod linije se smatra siromašnim. Stopa siromaštva pruža prvu, osnovnu informaciju o siromaštvu, ali ne daje informaciju da li su svi siromašni podjednako siromašni, i da li se nalaze blizu linije siromaštva. Da bi se preciznije odredilo ko je siromašan, u okviru linije, koriste se indikatori jaza i oštine siromaštva.

Jaz siromaštva je ukupan iznos novaca koji nedostaje svim siromašnim osobama da dostignu potrošnju na nivou granice siromaštva, ali prikazan kao prosjek po stanovniku neke zemlje, te izražen u postotku od linije siromaštva. Jednostavnije, jaz siromaštva je novac koji nam prosječno nedostaje da eliminišemo siromaštvo, izražen po stanovniku i u postotku od linije siromaštva. Ili ukupna razlika između stvarnog dohotka i linije siromaštva za sve siromašne, ali podijeljena s brojem stanovnika i izražena u postotku od linije siromaštva.²⁸

Oština siromaštva je kvadratni jaz siromaštva, odnosno to je suma svih kvadrata razlika između stvarnog dohotka i linije siromaštva za siromašne. Na taj se način veći značaj (ponder) daje onim domaćinstvima koji su udaljeniji od linije.

²⁷ Vidjeti u Foster, James, Joel Greer and Erik Thorbecke (1984) "A Class of Decomposable Poverty Measures," *Econometrica*, 52(3), str. 761-766

²⁸ Na primjer, jaz siromaštva od 10% znači da su za izbjavljanje svih lica iz siromaštva, u prosjeku po stanovniku, potrebna novčana sredstva u visini od 10% linije siromaštva.

Mjere nejednakosti

Udio u potrošnji najsiromašnijih $x\%$ je jednostavna direktna mjera nejednakosti, korisna kada se pažnja želi usmjeriti samo na najsiromašnije, npr. najsiromašnijih 10% ili 20%. Kada udio potrošnje najsiromašnijih u distribuciji ukupne potrošnje pada može se reći da raste nejednakost u društvu posmatrano sa stanovništa najsiromašnijih građana.

Odnos kvintilnih udjela (s80/s20) je odnos prosječne potrošnje 20% najbogatijih i 20% najsiromašnijih građana. Što je taj odnos veći, veće su razlike između bogatih i siromašnih, odnosno veća je nejednakost u društvu.

Gini koeficijent za razliku od mjera koje su zasnovane na udjelima u potrošnji najsiromašnijih i najbogatijih građana, uzima u obzir sve elemente distribucije, odnosno potrošnju svih lica u društvu. Koeficijent poprima vrijednosti između 0 i 1. Veći koeficijent označava veću nejednakost. Vrijednost 0 označava stanje potpune jednakosti (sva lica imaju jednaku potrošnju), dok vrijednost 1 označava stanje potpune nejednakosti (jedno lice ima cijelu potrošnju u društvu, svi drugi nemaju ništa).

Tabela 15. Apsolutna linija siromaštva za period 2013., 2014., 2015. i 2017. godina²⁹

	2013	2014	2015	2017
Nacionalna apsolutna linija siromaštva (u €, mjesečno, po ekvivalentnom odraslom licu)	186,45	185,14	187,92	192,42
Stopa siromaštva (%)	8,6	7,5	9,8	-
Jaz siromaštva (%)	2,4	1,4	3,0	-
Oštrina siromaštva (%)	1,1	0,4	1,3	-

- ne raspolaže se podatkom

²⁹ Došlo je do prekida serije u 2016. godini zbog periodike sprovođenja istraživanja Ankete o potrošnji domaćinstava. Periodika prikupljanja i objavljivanja podataka Ankete o potrošnji domaćinstava je od 2015. godine, shodno Godišnjem planu i Kalendaru objavljivanja statističkih istraživanja, prešla sa jednogodišnjeg na višegodišnje istraživanje.

Apsolutna linija siromaštva za Crnu Goru u 2017. godini iznosila je 192,42 EUR po ekvivalentu odrasle osobe, što je za 4,5 EUR više nego 2015. godine. U 2015. godini 9,8% stanovništva imalo je ekvivalentnu potrošnju ispod apsolutne linije siromaštva.

Jaz siromaštva, kao indikator dubine siromaštva, povećan je sa 1,4% u 2014. godini na 3,0% u 2015. godini. Podatak o jazu siromaštva od 3,0% u 2015. godini govori da bi za izbavljenje iz siromaštva svih siromašnih društvo trebalo obezbijediti sredstva u visini 3,0% od linije siromaštva po svakom stanovniku i onda ta sredstva dodijeliti svakom siromašnom tačno u iznosu koji je dovoljan da njihova ukupna potrošnja dostigne liniju siromaštva.

Oštrina siromaštva takođe se povećala u odnosu na 2014. godinu i ona je u 2015. godini iznosila 1,3%.

Tabela 16. Indeksi nejednakosti, 2013 - 2015. godina

	2013	2014	2015
Udio u ukupnoj potrošnji najsiromašnijih 20% (S20)	8,7%	9,5%	8,7%
Udio u ukupnoj potrošnji najbogatijih 20% (S80)	37,5%	37,1%	36,2%
Odnos kvintilnih udjela (S80/S20)	4,3	3,9	4,2
Gini koeficijent	26,2%	25,6%	25,2%

Između 2015. i 2014. godine smanjen je udio potrošnje 20% najsiromašnijeg stanovništva u ukupnoj potrošnji sa 9,5% na 8,7%. Takođe, 20% najbogatijih je smanjilo svoj udio u distribuciji ukupne potrošnje, sa 37,1% na 36,2%. Gini koeficijent pokazuje pad nejednakosti u Crnoj Gori u 2015. godini. Koeficijent je smanjen sa 25,6% na 25,2%.

„Siromaštvo, (mjereno kao potrošnja ispod standardizovane linije siromaštva zemalja srednjeg prihoda od 5,5 dolara/dnevno 2011 Paritet kupovne moći) smanjeno je sa 8,7% koliko je iznosilo u 2012. na procenjenih 4,8% u 2018. godini.”³⁰

³⁰ Zapadni Balkan, Redovni ekonomski izveštaj br. 14.

Tabela 17. Procjene Svjetske banke

	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ^(f)
Stopa siromaštva od 5 USD dnevno (PPP) (% stanovništva)	9,9	4,8	4,6	4,2	4,4	4,8

Izvor: procjene Svjetske banke

Za međunarodna poređenja, apsolutna linija siromaštva koja je međunarodno uporediva i koja se često koristi je, na primer, linija ekstremnog siromaštva Svjetske banke od 1,90 PPP dolara dnevno per capita (u dolarima jednake kupovne snage iz 2011. godine) na osnovu koje je definisan cilj 1.1 održivog razvoja UN, odnosno za zemlje nižeg i srednjeg nivoa dohotka linija od 3,2 i 5,5 PPP dolara dnevno per capita (World Bank, 2018).

LITERATURA:

1. Atkinson, B. A., and E. Marlier (2010), *Analysing and Measuring Social Inclusion in a Global Context*, United Nations.
2. Council of the European Union (1975). Council Decision of 22 July 1975 Concerning a Programme of Pilot Schemes and Studies to Combat Poverty', 75/458/EEC, OJEC, L 199, Brussels.
3. Deaton, A. and Z., Salman. (2002). Guidelines for Constructing Consumption Aggregates for Welfare Analysis. LSMS Working Paper; No. 135. World Bank. © World Bank.
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/14101> License: CC BY 3.0 IGO.
4. European Commission (2004), Joint Report on Social Inclusion, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
5. Eurostat (2012). Working paper with the description of the Income and living conditions dataset. Lot 1: EU-SILC (European Union Statistics on income and Living Conditions): Methodological studies and publications.
6. Eurostat (2013). *Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 strategy*.
7. Eurostat (2014). Working paper with the description of the Income and living conditions dataset. Lot 1: EU-SILC (European Union Statistics on income and Living Conditions): Methodological studies and publications.
8. Zavod za statistiku (2014). Analiza siromaštva u Crnoj Gori u 2013. godini, Crna Gora.
9. United Nations Economic Commission for Europe, UNECE (2013). The measurement of poverty and social inclusion in the EU: achievements and further improvements. *The way forward in poverty measurement*. Geneva: Eurostat.
10. World Bank (2000): Making transition work for everyone: poverty and inequality in Europe and Central Asia

11. World Bank (2018). *Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle*. World Bank, Washington, DC. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO.
12. Atkinson, A., Guio, A. and Marlier, E. eds. (2017) *Monitoring Social Situation in Europe*, Eurostat.
13. Foster, J., S. Seth, M. Lokshin, and Z. Sajaia. (2013). *A Unified Approach to Measuring Poverty and Inequality: Theory and Practice*. Washington, DC: World Bank. doi: 10.1596/978-0-8213-8461-9 License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0

ZAVOD ZA STATISTIKU
2018